

תוכן עניינים

1.....	הקדמה
2.....	מבוא - תעמולה
6.....	תעמולה בין שתי מלחמות עולם
14.....	יישום עקרון "מרחב המחיה"
19.....	תעמולה במלחמת העולם השנייה
31.....	לוחמה פסיכולוגית
35.....	המלצות: כדאי לראות..., כדאי לקרוא...
36.....	ביבליוגרפיה

הקדמה

"אל מי חייבת התעמולה לפנות? אל האינטליגנציה המדעית או אל המון העם הפחות משכיל? לעולם תופנה רק אל ההמון!"

לגבי האינטליגנציה... אין התעמולה, אלא לימוד לקח מדעי. תעמולה על פי תוכנה, איננה מדע, כשם שתיאור של לוח-פרסומת תלויה בכישרון היוצר, המצליח לעורר את ההמון על ידי צבע וצורה. תפקיד התעמולה איננו בעיצוב אופיו המדעי של הפרט, כי אם בהכוונת ההמון למודעות לעובדות מסוימות... לכן חייבת היא לפנות יותר אל הרגש, ורק באופן מותנה ומוגבל תפנה אל התבונה... יכולת הקליטה של ההמון הרחב מוגבלת ביותר, תפיסתו מועטה, והשכחה רבה. לכן יש להגביל את נושאי התעמולה למוקדים מעטים בלבד. את אלה יש לעבד ולהחזיר אל ההמון בסימאות, שוב ושוב, עד שאחרון השומעים ידמיין לעצמו את הרצוי".

(אדולף היטלר, מתוך: "מיין קאמף")

העלון המובא לפניכם עוסק בנושא התעמולה במלחמת העולם השנייה.

השנה, שנת תשס"ט-2009, מציינים אנו 70 שנים מפרוץ המלחמה בשנת תרצ"ט-1939. כשחשבנו באלו נושאים ניתן לעסוק בעלון היוצא לאור בשנה זו, החלטנו לעסוק בנושא התעמולה ממספר סיבות. הסיבה המרכזית הינה השפעתה הגדולה, לכל אורך ההיסטוריה, של התעמולה על דעותיהם של אזרחי ומנהיגי העולם ומתוך כך גם על מעשיהם והחלטותיהם, הקריטיות לעיתים. מכאן שלאנשים העומדים מאחורי אמצעי התעמולה כוח רב ליצור מציאות, כוח שלא תמיד הוביל למעשים חיוביים ואף הוביל לעיתים לזוועות של ממש, כמו שואת יהודי אירופה.

מאחר ואנו מציינים השנה 70 שנה למלחמה, החלטנו לקשור את נושא התעמולה והמלחמה ובעצם ננסה לבדוק בעלון זה את התעמולה הנאצית ערב מלחמת העולם השנייה, כיצד מכין היטלר את הקרקע למלחמה וכמובן נבדוק כיצד פועלת במהלך המלחמה התעמולה הנאצית מחד ותעמולת בנות הברית מאידך.

התעמולה היום תופסת מקום מרכזי בחיינו, אנו מוצאים אותה בכל תחומי החיים וחשבנו שמעניין יהיה להציג את הצד השלילי שלה בכדי להבין את הסכנות הטמונות בה.

כאן המקום להודות לכולם על העזרה והתמיכה לאורך כל הדרך...
לנתן, אתי, שירה ואורית.

קריאה מהנה

טובה וכרמל

כל הזכויות שמורות ©

למכון ללימודי השואה ע"ש חדוה אייבשיץ ז"ל

תשס"ט - 2009

מבוא - תעמולה

המושג "פרופגנדה", תעמולה, הינו אחד המושגים המורכבים ביותר בעולם התקשורת ובעולם בכלל. המושג מלווה בקונוטציות שליליות המלוות אותו מאז החל השימוש בו במאה השבע עשרה. מקורו של המושג פרופגנדה, שמשמעותו "דברים שיש להפיץ" הוא משנת 1622, אז ייסד האפיפיור גרגורי ה-15 משרד בשם "Congregatio de Propaganda Fide", "המשרד להפצת האמונה" שמטרתו הייתה להפיץ תכנים מיסיונרים של הנצרות הקתולית. מכאן צמחו מלחמות דת בין הקתולים לנוצרים הפרוטסטנטים ומלחמות אלו הן אלה שחיזקו את היחס השלילי למושג פרופגנדה. כל צד הפיץ מוצרי תעמולה כגון פוסטרים וקריקטורות שהציגו את אכזריותו של היריב. מכאן ואילך התפתחו והשתכללו אמצעי התעמולה והשימוש בהם הלך והתרחב.

כיום משמשת התעמולה בעיקר לשני תחומים: פוליטי ומסחרי.

תעמולה מסחרית פירושה פרסומות המכוונות ללקוחות פוטנציאליים ולקוחות בפועל בכדי לעודד רכישת מוצרים ושירותים.

תעמולה פוליטית פירושה פעילות של מפלגות או תנועות פוליטיות, אשר מטרתה להבטיח שהבוחרים יקבלו את הרעיונות שלהן, ולהשיג בעזרתה את תמיכתם של הבוחרים.

הפיכתה של התעמולה לחלק מהותי של הפוליטיקה הביאה לגישות שונות המתייחסות למונח ומשמעותו. בין הגישות ישנה "הגישה הפופולארית", גישה לפיה האמת והשקר בהכרזה כלשהי אינם חשובים, מה שחשוב הוא השאלה – האם מצוי מישהו הרוצה להאמין בהכרזה זו.

גישה נוספת היא הגישה הצבאית, זו גישה אשר נוקטת ממשלה בעיקר בזמן מלחמה, במטרה להשפיע על המורל של תומכיה ומתנגדיה.

מלחמת העולם הראשונה, שהחלה בשנת 1914, תרמה להתפתחות התעמולה באופן חסר תקדים, והיוותה אירוע משמעותי לגיבוש דעת הקהל העולמית. אזרחי העולם עקבו אחרי מהלכי המלחמה באמצעות אמצעי התקשורת העיקרי באותה העת – העיתון.

בנוסף לכך, תרומתה של מלחמת העולם הראשונה להתפתחות התעמולה נבעה מכך שמלחמה זו הייתה מלחמה טוטאלית, משמע שאם בעבר התקיימה הפרדה ברורה בין העורף לחזית, המלחמה הטוטאלית יצרה חזית אחת ארוכה הנמתחת משדה הקרב ועד לביתו של כל תושב ותושב. אזרחי העולם הרגישו כי כל אחד ואחד מהם לוקח חלק במלחמה, אם בהתגייסות לצבא – לחימה בחזית, ואם בתמיכה מהעורף – להגביר את קצב העבודה והייצור, לתרום לתפוקה, לחסוך במזון וכו'.

מלחמת העולם הראשונה הציגה שימוש במגוון רב של טכניקות תעמולה, כמו:

Atrocity Propaganda – "תעמולת זוועה". טכניקה זו יוצרת דמוניזציה של האויב ובכך מעלה את המוטיבציה בקרב האנשים בעורף להילחם באויב, מכיוון שהוא איננו אנושי.

כמו כן טכניקה זו מעודדת את החיילים בחזית ללחום בחירוף נפש, מכיוון שנפילה בשבי תפגיש אותם אל מול האויב האכזרי ופעולותיו הלא אנושיות.

Counter Propaganda – "תעמולת סתירה". מטרת תעמולה זו היא להציג את דברי האויב כשקר. בשיטת תעמולה זו, נהוג להציג את דברי האויב בנוגע לניצחונותיו, כיבושיו וכו', ולאחר מכן לסתור את דבריו בעזרת הצגת ה"אמת".

Propaganda of Despair – טכניקת תעמולה המנסה ליצור דמורליזציה, ערעור הביטחון העצמי של הלוחמים. ההנחה היא שחייל נלחם באופן הטוב ביותר כאשר הוא מאמין ביכולתו לנצח. אם כן, ברגע שגורמים לו להאמין שמלחמתו חסרת סיכוי, יורדת המוטיבציה שלו להילחם.

טכניקות תעמולה אלו הן חלק קטן מטכניקות התעמולה שהתפתחו במלחמת העולם הראשונה, וטכניקות אלו ואחרות שימשו לאחר מכן את המדינות השונות בין שתי מלחמות העולם ובמלחמת העולם השנייה.

אדולף היטלר מודע לכך שהתעמולה היא הבסיס לכל מטרותיו. הוא מגיע להבנה שבעזרת תעמולה אפשר להביא את ההמון להאמין בדעות שבעבר לא היה מקבל בשום אופן. כמו שכתב בספרו מיין קאמפף

"בתוך ימים אחדים הפך שם העניין המגוחך לפעולה מדינית מלאת משמעות, בזמן שבאותה העת בעיות בעלות חשיבות

חיונית נשכחו, או יהיה נכון יותר לומר, פשוט נגנבו מזיכרוננו של ההמון".

(מתוך: "מיין קאמפף", עמ' 93):

על הבנה זו, שההמון נוטה לשכוח דברים במהירות, השתית היטלר את תפיסתו התעמולתית. הוא ידע שהתעמולה חייבת להיות ממוקדת על מספר נקודות מצומצמות עליהן יש לחזור

"באופן סימתי שוב ושוב עד שגם [האיש] האחרון ממש יוכל לתאר לעצמו את המבוקש באמצעות מילה זו".

(שם, 198).

עיקרון נוסף עליו הוא מבסס את תפיסתו הוא הצורך לנקוט עמדה בסיסית וחד צדדית כלפי כל שאלה נתונה, זאת במטרה להציג את הדברים באופן סובייקטיבי, בלי לחקור את העניינים על פי האמת שבהם.

היטלר רואה חשיבות רבה במילה המדוברת, ורואה בה עדיפות על המילה הכתובה. לדבריו, אנשים משתכנעים הרבה יותר מהמילה המדוברת מאשר מהמילה הכתובה, המילה המדוברת היא דומיננטית יותר ודרמתית יותר, ולכל אורך ההיסטוריה המילה המדוברת היא זו שהביאה למהפכות גדולות. ייתכן שחוויותיו כקצין חינוך בצבא וכנואם מתחיל באסיפות המפלגה הראשונות הם אלה שהציגו בפניו את כוחה של המילה המדוברת ואת יכולותיו לסחוף את האנשים שמולו בכוח נאומיו. אדולף היטלר היה אדם בעל כישרון דיבור יוצא דופן, ובהיותו מודע לכישוריו אין זה פלא שעשה שימוש רב במילה המדוברת, כמו למשל אסיפות הענק שערכה המפלגה ברחבי גרמניה. במערכת הבחירות שלו במרס-אפריל 1932 השתמש היטלר בפעם הראשונה במטוס במטרה להגיע ממקום למקום בכדי לנאום, דבר שבפני עצמו הסב את תשומת ליבם של ההמונים, שכאשר נשאו עיניהם אל השמיים, ראו שם את מטוסו של היטלר בדרכו לנאום באזור נוסף. על פי ההערכות נאם היטלר באותה שנה בפניהם של בין 10 ל-15 מיליון

גרמנים, פירוש הדבר שבין 10 ל-15 מיליון אזרחי גרמניה הרגישו שהיטלר דיבר אליהם פנים אל פנים, דבר שהעניק לו כוח רב ושליטה על ההמון בגרמניה. מלחמת העולם הראשונה היא זו שהיתה, לדברי היטלר, מורתו הגדולה בנוגע לתעמולה. העם הגרמני למד על בשרו שיעור מעשי בנושא התעמולה, שיעור שהיה, לדבריו, "יותר מדי טוב".

בגלל התובנה של היטלר בנוגע לחשיבות התעמולה, הוא ממנה לו כשר תעמולה את יוזף גבלס, מי שנחשב לאחד התועמלנים המוכשרים ביותר בזמנים המודרניים. גבלס דוגל באותה ההשקפה של היטלר בנוגע לעקרונות המובילים תעמולה מוצלחת, והוא זה שמוציא אותה מן הכוח אל הפועל. לדבריו של גבלס, ההמון הוא "חומר גלם" שביכולתו של הפוליטיקאי לעצב. לטענתו של גבלס הפוליטיקאי הוא אמן.

"בדומה לפסל המשרטט, המסתתת והמפסל את הגרניט הגולמי, מעצב המדינאי מחומר הגלם את ההמון לעם, מעניק לו שלד פנימי ומרקם המעורר בו את להט היצירה המאפשר לעם להפוך לאומת תרבות".
(יוזף גבלס מתוך: "נאציזם", בעז נוימן)

יוזף גבלס – שר התעמולה הנאצי.

יוזף גבלס הצטרף למפלגה הנאצית בשנת 1924 והפך לאחד ממעריציו הנלהבים של היטלר. בשנת 1930 מינה היטלר את גבלס לשר התעמולה של המפלגה, והוא זה שניהל את מערכות הבחירות הסוערות של המפלגה בשנים 1930-1933. גבלס ניהל את מנגנון התעמולה שלו באופן יעיל ביותר – הוא חילק את גרמניה לאזורים, ולאחר כל פעילות תעמולתית הוא שלח משובים בכדי לבחון את הצלחת התעמולה, ואם המשובים היו חיוביים, הוא השתמש באותה שיטת תעמולה באזורים נוספים.

מערכת התעמולה שהפעיל גבלס הקיפה את כל תחומי החיים בגרמניה, החל ממערכת החינוך – גני ילדים, בתי ספר ואוניברסיטאות, וכלה בחיי התרבות – ספרות, מוסיקה וקולנוע.

לקולנוע היה תפקיד מהותי במערכת התעמולה שהפעיל גבלס, שהיה חובב נלהב של סרטים, ונקודה זו תורחב בהמשך.

תעמולתו של גבלס התאפיינה בהפצת עלילות והשמצות, ובהצגת אמיתות חלקיות מתוך אמונה שאם יחזרו על דברים אלה שוב ושוב, הציבור יאמין למה שנאמר לו.

בין פעולותיו של גבלס היו שרפת הספרים ה'בלתי גרמניים' ב-1933, כמו כן הוא זה שיזם את פרעות 'ליל הבדולח' ב-1938 וכן עסק בהשמצת היהודים, בהצרת צעדיהם והוא זה שדאג 'לטהר' את ברלין מיהודים.

גבלס הוא זה שיצר את מיתוס ה'פיהרר' – הפיהרר נשלח מן השמיים להושיע את גרמניה, הפיהרר לעולם אינו טועה, הפיהרר הוא דמות עליונה ונערצת.

גבלס השתמש בתעמולה טוטליטרית, דבר שהתאפשר לו בעיקר עקב כך שהיתה לו שליטה על כל אמצעי התקשורת בגרמניה, כגון עיתונות, רדיו קולנוע ועוד. מטרת התעמולה הטוטליטרית היא חיזוק השלטון בעזרת השתקת כל קול של התנגדות או של הבעת דעה שונה מזו שהשלטון מציג, וכן הדגשת הקיום של אמת אחת הראויה לתמיכה של ההמונים.

השלטון הטוטליטרי משתמש בטכניקות המבוססות של ניתוח הפסיכולוגיה של ההמונים. טכניקות אלו כוללות שימוש חוזר על סיסמאות פשטניות, כגון "עם אחד, מדינה אחת, מנהיג אחד", עירוב של חצאי אמיתות ושקרים והצגת העולם כולו בצבעי שחור ולבן. גבלס אמר שתעמולה חייבת להיות "אחידה במטרותיה, אך מגוונת בשיטותיה". התעמולה הטוטליטרית הולמת במוחו של האזרח עד שירגיש, יחשוב וינהג כפי שהשלטון מכתוב לו.

העיקרון המוביל את התעמולה הטוטליטרית הוא שאין צורך לפנות אל תבונתו של האדם, אלא לדחפים ולרגשות המנחים את פעולותיו. יחד עם זאת, יש להעניק לאזרח את האשליה שהוא לא נסחף אחרי יצריו, אלא הוא תומך במפלגה בגלל הטיעונים הרציונאליים שהציגה בפניו.

הדבר המייחד את התעמולה הנאצית בפרט מהתעמולה הטוטליטרית בכלל הוא הפן היהודי שבה.

באידיאולוגיה ההיטלראית תופסת התעמולה נגד היהודי מקום מרכזי ביותר, ולכן היטלר פותח במסע תעמולה מאסיבי בכדי להציג בפני העם הגרמני מיהו היהודי.

האנטישמיות לא הומצאה בידי היטלר, שכן עוד דורות לפניו התקיימה שנאת יהודים. השנאה התבססה על מאפיינים דתיים, על מנהגים שונים, וכן על הסתכלות על היהודים כרוצחיו של ישו.

הנאציזם מחדש את שנאת היהודים בכך שהוא מציג שנאת יהודים אחרת, שנאה המבוססת על הבדלים ביולוגיים. על פי תורת הגזע הנאצית קיימים הבדלים ביולוגיים בין בני אדם אשר משפיעים על אופיים והתנהלותם. הבדלים אלה מחלקים את כל אנשי העולם לגזעים, כשביניהם ישנם גזעים עליונים, כשהעליון מכולם הוא הגזע ה"ארי", הגרמנים טהורי הדם, והגזע הנחות מכולם הוא הגזע היהודי.

היטלר מבקש להציג חזות מאיימת ודוחה של היהודי. הוא מאפיין את היהודי כבעל אף מעוקל, שיער עבות ומקורזל, מבט מרושע, גוף הנוטה להשמנה והזעה, וכמובן שמאפיינים חיצוניים אלו הם השתקפות לאופיו המכוער של היהודי, אשר בשל הדם הנחות הזורם בגופו אינו יכול לברוח מהיותו גנב, רמאי, תכנן ותכונות שליליות רבות נוספות.

את התעמולה האנטישמית הנ"ל מפיץ שר התעמולה גבלס בכל כישורו ויכולותיו התועמלניות. הוא מפיץ כרזות וסרטי קולנוע המציגים את היהודי כהתגלמות הרוע המנסה להשתלט על גרמניה ולהרוס אותה, מכניס לבתי הספר שיעורים כגון שיעור "תורת הגזע", בו לומדים תלמידים מגיל צעיר את מעמדם כגרמנים בעלי דם ארי עליון, ולעומת זאת את מעמדם הנחות של היהודים ואת ההכרח לשמור מהם מרחק.

היהודי מוצג כמי שהורס את גרמניה, מנסה להשתלט עליה בכדי להשחית אותה. גם בנקודה זו מעליל גבלס עלילות על היהודים, בנוגע לתאווה הבצע שלהם, אשר כתוצאה ממנה השתלטו היהודים על תחום הכלכלה ועל המשרות בעלות החשיבות בגרמניה. נקודות אלה פונות אל האזרח הגרמני ומעוררות בו זעם, כי בעת שגרמניה נתונה לקשיים כלכליים, היהודי יושב על ערימות של כסף ומחפש לו עוד ועוד הכנסות.

התעמולה האנטישמית בגרמניה תופסת תאוצה ככל שהתמיכה בהיטלר מתרחבת. וכך, באמצעות עקרונות התעמולה שלו, כשביניהם מקום המלה המדוברת בנאומיו הסוחפים אל מול מיליוני אזרחים, נקייטת עמדה חד-צדדית וברורה בנוגע לכל נושא שהוא ובמקרה זה בנוגע ליהודי - וכן בעזרת גבלס שר התעמולה שלו אשר לוקח את דבריו של היטלר

ומצליח להפיץ אותם להמונים בעזרת כישוריו התועמלניים, נסחפת גרמניה באותה תעמולה מתוחכמת ומקיפה.

אם כן, התעמולה לוקחת חלק בכל תחומי חייו של האזרח, ובעזרת שימוש באמצעים הנכונים, לתעמולה יש כוח לשנות את השקפת עולמו מקצה לקצה ולהביא אותו לפעול בניגוד לאופן בו היה פועל בעבר.

העלון שלפנינו יעסוק בנושא תעמולה ומלחמה. בעלון זה נבחן את התעמולה בגרמניה ובמדינות בעלות הברית בכדי להבין כיצד היא שימשה זרז לפרוץ מלחמת העולם השנייה, כיצד התעמולה משפיעה על אזרחי המדינות וכיצד היא משנה את מהלכי מלחמת העולם השנייה.

תעמולה בין שתי מלחמות עולם

בשנת 1918, לאחר ארבע שנים של לחימה, הפסידה גרמניה במלחמת העולם הראשונה. מלחמת העולם הראשונה היתה מלחמה בסדר גודל שלא היה מוכר למדינות העולם, וגרמה להרס ולשכול במימדים עצומים, ואת האשמה הנוגעת לנזקים אלו מטילות המדינות המנצחות על גרמניה, שכן גרמניה היא זו שפתחה במלחמה.

לאחר המלחמה מתאספות בעלות הברית וגרמניה בוורסאי שבצרפת לוועידת שלום. מכיוון שגרמניה היא זו שגרמה למלחמה, עליה לתת דין וחשבון ולשאת בהשלכות מעשיה, ולכן נחתם "חוזה וורסאי", חוזה אשר מטיל על גרמניה לשלם על הנזק שגרמה.

החוזה שנחתם היה חוזה נוקשה ביותר כלפי גרמניה, ועורר זעם רב בגרמניה. מה כלל חוזה וורסאי שעורר את זעמם של העם הגרמני?

א. על פי החוזה איבדה גרמניה כ-13% מהטריטוריה שלה, וכן נאסר עליה לספח אליה את אוסטריה.

ב. על הצבא הגרמני הוטלו איסורים רבים, ביניהם איסור לקיים צבא גדול המושתת על גיוס חובה, וכן איסור על הצבא להחזיק טנקים, תותחים כבדים וכדו'.

ג. על גרמניה הוטל לשלם כסף רב כפיצויים למדינות שנהרסו והופגזו במהלך המלחמה.

סעיפים אלו ועוד סעיפים רבים הם אלו שעוררו זעם רב בגרמניה, בייחוד בגלל העובדה שהאשמה על כל נזקי המלחמה הוטלה על גרמניה, ובעקבות זאת אף נשלל ממנה מעמדה השוויוני בין שאר מדינות העולם.

בעקבות ההסכם נוצר מצב כלכלי וחברתי קשה בגרמניה, שכן בעקבות תשלומי הפיצויים הכלכלה קורסת, ובנוסף לכך המוראל בקרב העם נמוך ביותר.

לאחר המלחמה הופץ בגרמניה מיתוס "הסכין בגב". העם הגרמני חש כי תקעו פגיון בגבם, כי מישהו אחר אשם בהפסד הצורב במלחמה. אם לא היו נבגדים כך, היו הגרמנים מנצחים במלחמה והיו נמנעים מהם כל אותם איסורים וצמצום המרחב שלהם שנגזרו עליהם בחוזה וורסאי. כאן ניתן כביכול, הסבר לאסון הגדול של מלחמת העולם הראשונה, שהרסה את גרמניה וזעזעה את העולם כולו: היא נגרמה על ידי קשר עולמי של היהודים שביקשו להביא בדרך זו להרס של סדרי העולם כדי להשתלט עליו. היהודים הם אשר ארגנו את "תקיעת הסכין בגב" שהביאה למפלה, להתמוטטות המשטר ולהקמת רפובליקת ויימר.

פעולת הסתר של היהודים זוהתה בפרוטוקולים של זקני ציון עם מסדר הבונים החופשיים. האווירה של סוד ומיסטיקה כביכול, האופפת את הפרוטוקולים, עזרה לשוות להם כוח השפעה ולהשתלט על דמיונם של הבריות. תוך זמן קצר תורגמו הפרוטוקולים לעשרות שפות. גדול לאין שיעור היה מספר הספרים, הקונטרסים, העלונים, העיתונים, הוויכוחים בחוגים פרטיים ובאסיפות פומביות, בהם הופץ ההסבר האנטישמי שבא לתרץ את המצב הקשה והמהפכני בו היו נתונים הדמוקרטיה הצעירה והעם. התוצאות לא

איחרו לבוא – שלושה יהודים מנהיגי התנועה והמהפכה הסוציאליסטית בגרמניה – רוזה לוקסמבורג, קורט אייזנר וגוסטאב לנדאואר – נרצחו ב-1919. בין מנהיגי מבצע הטרור הנ"ל היו גם מספר גדול של קצינים בצבא הגרמני המובס. שלוש שנים לאחר מכן ב-24 ביוני 1922 נרצח גם ואלטר ראתנאו, שר החוץ הגרמני שמוצאו יהודי. בחקירות ובמשפטים של חלק מהקושרים בלטה העובדה כי הם הושפעו עמוקות מן הפרוטוקולים והיו משוכנעים כי ראתנאו היה חבר בארגון סתר של יהודים ששאף להשתלט על העולם.

המפלגה הנאציונל-סוציאליסטית, היא המפלגה הנאצית, עלתה על גל השנאה, המצב הכלכלי הקשה והדכדוך בין אזרחי גרמניה, בכדי להפיץ תעמולה שתסחוף אחריה את העם. ההרגשה ששעת ההכרעה הולכת וקרבה הביאה את הנאצים לפעול מהר בכדי לעלות לשלטון. עיקר התמיכה הגיעה אל הנאצים משכבת הבורגנות הזעירה, זו שתחילה נפגעה מאוד מהאינפלציה ומאוחר יותר מהמשבר הכלכלי הגדול.

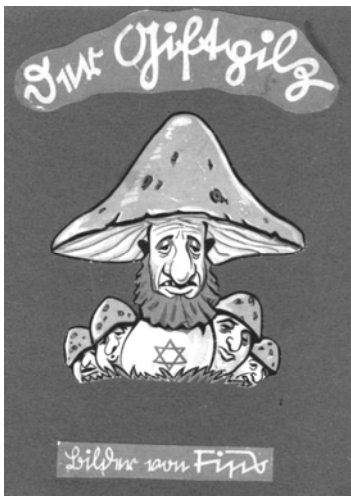
אך לא רק המצוקה החומרית הביאה להצטרפותם המאסיבית למפלגה הנאצית – הם מצאו אצל היטלר דבר נוסף שהיו זקוקים לו לא פחות מאשר ללחם – פורקן לתסכולם שהפך לשנאה למי שהוצגו בפניהם כאשמים בצרותיהם – היהודים.

הדמות המופשטת של ה"יהודי", כפי שנוצרה על ידי האנטישמיות הגזענית ונוצלה על-ידי האנטישמיות הפוליטית שימשה את שאיפותיו של היטלר באופנים רבים ומגוונים. האנטישמיות היתה לו גם עקרון אידיאולוגי וגם תכסיס תועמלני, שהשתמש בו מתוך שיקול מפוכח, כפי שביטא אותה כשנשאל אם לדעתו יש להשמיד את היהודי. היטלר שלל זאת-

"כי אז היינו נאלצים להמציא אותו. יש צורך באויב נראה לעין, לא רק באחד נסתר".

(היטלר בתוך "השואה", לני יחיל עמ' 65)

היהודי הוצג בגרמניה כמי שהשתלט על הכלכלה ובכך הביא לשפל הכלכלי בו היו שרויים האזרחים. המצב הכלכלי הקשה תפס מקום מרכזי בתעמולה כנגד היהודים. היה פשוט ביותר להציג את היהודים כמי שהרסו את כלכלת גרמניה, וכשהאזרחים המובטלים והרעבים ללחם שומעים עובדה זו מפיו של היטלר, הם אינם טורחים לבדוק עד כמה נכון הדבר, אלא לוקחים את הדברים ומוסיפים עוד סיבה לשנאת היהודים.

קריקטורה
מתוך
הספר
"פטריות
הרעל"
המציג את
היהודי
כפטרייה
רעילה
שיש
להיזהר
ממנה
ולדעת
לאתר
אותה ב
כל מי
שאינו

קריקטורה
של יהודי
שמסליט
קומוניזם
בגרמניה
ורודף
אחרי
הממון:

|| רעיל:

בנוסף, היטלר הציג בפניהם תפקיד חיובי – הם נקראו להצלת המולדת הגרמנית, לא רק את עצמם הם יושעו, אלא את העם הגרמני כולו, העם הגרמני בהנהגת הנאציזם סוציאליסטים ישוב ויעלה מעלה מעלה עד שיגבר על כולם ויתפוס את מקום הכבוד הראוי לו. חזיון זה שהועלה בפניהם, לפיו הם יהיו הכוח המניע שבחלקו נפלה השליחות הנעלה, הפיח בהם ביטחון, תודעה עצמית וכבוד עצמי, מה שהפך את הנאציזם לארגון

סוציאליזם לארגון המונים המקיים אסיפות ענק בהם מרעים למנהיגים. היטלר ראה חשיבות גדולה בהתגייסות העם למען גרמניה, את תפקידו של האזרח בשיקום גרמניה. הוא הדגיש לעם הגרמני את חשיבות עבודת הכפיים ודאג לדרבן אותם. באחד מנאומיו אל מול פועלים גרמניים אמר היטלר:

"אני מבקש מכם לזכור שאנו חיים בעידן התופס את עצם מהותו בעבודה; שאנו שואפים

להקים מדינה המוקירה את העבודה בזכות עצמה, המעניקה לפועל יחס של כבוד מכיוון שהוא ממלא חוב לאומה... אנו רוצים שה"פולק" יבין שכל עבודה חיונית מכבדת את בעליה, ושיש רק קלון אחד בלבד, וזה קלונם של אלה שאינם תורמים דבר לשימורו של ה"פולק" עצמו". (היטלר, מתוך "הרייך השלישי, היסטוריה חדשה", מייקל ברליי)

'כל גרמניה מאזינה לפיהרר', כרזה נאצית משנות ה-30 המעודדת את האוכלוסייה להקשיב לשידורי התעמולה. במסגרת התעמולה הנאצית, חילקה המפלגה לכל בית רדיו, בו שידרה תחנה אחת בלבד, התחנה של המפלגה הנאציונל סוציאליסטית. בתצלום כרזה הקוראת להאזין לשידורי הרדיו וזל המזוהר

על האישה לתרום את חלקה למען המולדת, ובזמן שבעלה לוחם בחזית עליה לקחת את תפקידיו, לחרוש את האדמה ולדאוג לשמור על סדר בבית.

עם מינויו לקאנצלר גרמניה בינואר 1933 השתלט היטלר תוך זמן קצר על כל אמצעי התקשורת ומערכת החינוך, כך לדוגמה קיבלו עורכי העיתונים משר התעמולה גבלס, הנחיות יום יומיות מה לכתוב.

עד תחילת מלחמת העולם השנייה ממשיכה התעמולה הנאצית להדגיש את המסרים הבאים:

עקרון המנהיגות – היטלר, הפיהרר הוא זה שיוליך את ה"רייך" בן אלף השנים" להישגים מרשימים ועל כל האזרחים לציית לו באופן מלא ללא ערעור על פעולותיו.

התנועה הנאצית ראתה בעקרון המנהיג ערך עליון בחיי האומה והמפלגה. המנהיג מגלם בדמותו את רוחה של האומה ומעלות הגזע. למנהיג שליחות אלוהית להוביל את גרמניה לשגשוג ומימוש יתרונותיה הטבעיים של האומה הגרמנית והגשמת רעיון "הסדר החדש" באירופה, הלכה למעשה. לכן נדרשת נאמנות וצייתנות מוחלטת של היחיד למנהיג, תוך כניעה מוחלטת וויתור על שאיפות אישיות ומצפון אישי. המנהיג יודע מה טוב לעם ולמדינה ויוביל את האומה בדרך הבטוחה להגשמת מטרותיה והבטחת חוסנה והמשך התפתחותה.

"עם אחד, ריך אחד, פיהרר אחד"

WIR DANKEN UNSEREM FÜHRER

"אנו מודים לפיהרר שלנו"

עליונות המדינה על אזרחיה – עם אחד ומדינה אחת

הנאציזם ראה בלאום ובמדינה ערך עליון מההווים יחידה אחת. המדינה היא המסגרת החוקית, המדינית והחברתית להגשמת האינטרסים של הלאום כמו, הגנת הגזע של הלאום ושמירת טהרת הגזע. לכן לאינטרסים של היחיד אין כל חשיבות ואין להגביל את סמכות המדינה על ידי הגנה על האינטרסים של הפרט. על הפרט להשתלב בחיי המדינה ולכוון את מעשיו, כך שישרתו את האינטרסים של המדינה. כפועל יוצא של תפיסה זו שלל הנאציזם את הרעיונות הדמוקרטיים ואת הליברליזם.

התנגדות לדמוקרטיה ולסוציאליזם

"מוות לשקרים". הזרוע הנאצית החזקה חונקת את המרקסיזם בדמות נחש השולט בכסף.

כרזה המפקפקת בעקרונות המפלגה הנאצית.

הנאציזם שלל את התפיסה הדמוקרטית, שמדגישה ערכים כמו זכויות הפרט, חירות, שוויון, חופש ביטוי, חופש התארגנות, והפרדה בין הרשויות – המחוקקת, המבצעת והשופטת. מערך השוויון מעלה את הרעיון של הכרעה על פי רוב. הנאצים לא האמינו בשוויון, מכיוון שבטבע אין שוויון, ולפיכך הם ביטלו את העיקרון של הכרעה על פי רוב. במקום רוב תבוא איכות: מנהיגותו של אדם אחד היודע למה המדינה זקוקה. הנאצים האמינו בקבוצה קטנה ואיכותית. המנהיג עומד בראש המדינה, מחזיק ברוב הסמכויות ולכן אין צורך בהפרדת רשויות. הפרדת הרשויות יוצרת הפרדה מלאכותית בין גופים שונים ומעניקה את הכוח לעם שבוחר את נציגיו. במקום זה, הכוח אינו מגיע מלמטה אלא מלמעלה.

הקומוניזם נשלל באופן עוד יותר חמור על ידי הנאציזם משום שזהו שוויון שאינו מכיר בשלטון החזקים והמעולים בין בני אדם בין מעמדות בין אומות ובין גזעים.

במרוצת השנים, טענו הנאצים, חל שיבוש ביחסי הכוחות הטבעיים בין הגזעים השונים, בגלל עירוב בין הגזעים, והוא החליש וניוון את החברה האנושית. חולשה וניוון אלו באים לידי ביטוי בתופעות של ליברליזם, דמוקרטיה, סוציאליזם.

ניטשה - ממנו בחרו הנאצים ללמוד כי הדתות המונותאיסטיות טיפחו מונחים של רחמים צדק ולכן מוסר של עבדים בעוד שבטבע המוסר של הציפור לא מנצח את המוסר של הנשר. המלחמה ולא השלום, היא זו המחסנת ומחשלת את האדם ומגינה עליו מניוון. עורמה

פוסטר
מנובמבר
1932 בנוגע
לאיום
הקומוניסטי
ולאיום
היהודי.
"המרקסיזם
הוא המגן של
הקפיטליזם.
הצביעו
לנאציזם
סוציאליזם".

שקר ואכזריות הם צדק, ולא רחמנות המביאה לריקבון ומוות.
תורת הגזע

הנאציזם העמיד במרכז תפיסת עולמו את תורת הגזע והדרוויניזם החברתי. תפיסת עולם זו מדרגת את העמים לפי השתייכותם הגזעית ולפי מיקום הגזע אליו הם משתייכים בסולם ההתפתחות הגזעית. לפי תפיסה זו הגזע הארי גזע עליון ומכאן העמים המשתייכים לגזע זה הם בעלי דרגת התפתחות עליונה, ביחס לעמים הנמנים על גזעים אחרים. לגזע הארי משתייכים עמי צפון אירופה. מעל כולם בדרגת התפתחותו ניצב העם הגרמני, הנמנה על הגזע הארי.

עליונות הגזע הארי מקבלת ביטוייה בתכונותיו הפיזיות ודרגת התפתחותו התרבותית. תכונות אלו באות לידי ביטוי בכוח היצירה של העם הגרמני, ביופיו וגבורתו. על פי תיאוריה זו מדורגים שאר העמים בסולם דירוג גזעי כגזעים נחותים ונחותים עוד יותר, כל עם על פי מיקומו בדירוג זה. כעמים נחותים ביותר הוגדרו העמים הסלאביים, בני הגזע הסלאבי שממזרח לגרמניה. העם הנחות ביותר, בדרגת תת גזע, הוא העם היהודי, שכן היהודי נמצא בתחתית סולם ההתפתחות של הגזע השמי. עם הגזע העליון הוא "עם האדונים" ועל העמים הנחותים לשרת את האינטרסים של "עם האדונים". ההשתייכות הגזעית של העמים, היא עניין של גורל, מכיוון שלגזע יש תכונות מיוחדות הקשורות

למרכיבי הדם שלו. זהו עניין ביולוגי שבטבע, וטבע לא ניתן לשנות. על העם הגרמני לשמור על טוהר הדם, כדי שיוכל למלא את השליחות המוטלת עליו. לעם הגרמני - בן "הגזע העליון" נועדה שליחות אלוהית. שליחותו היא ליצור "סדר חדש", לשלוט בעולם, ולשעבד את העמים הנחותים לרצונו ולאינטרסים של "עם האדונים", על פי תפיסה זו, העם היהודי מנסה לשבש את "הסדר הטבעי" ולמנוע את שלטון "עם האדונים".

Ausmerzung des Kranken und Schwachen in der Natur

"הכחדתו של החולה והחלש בטבע". ציור הממחיש את עיקרון הישרדותו של החזק, עליו התבסס רעיון תורת הגזע - הגזע העליון והחזק ימשיך לשרוד, בעוד הגזע החלש אינו מסוגל לשרוד.

על פי התיאוריה של היטלר, כפי שנכתבה בספרו "מלחמתי", העם הגרמני - בן הגזע הארי, הוא מייסד התרבות האנושית:

"...כל מה שאנו רואים לפנינו כיום בתרבות האנושית..., הריהו כמעט כולו פרי יצירתו של הארי בלבד...".
(אדולף היטלר, מתוך "מיין קאמפף")

לעומת זאת העם היהודי הוא הורס התרבות האנושית. העם היהודי מנסה להשתלט על העולם תוך שהוא מתערה בקרב העמים. העם היהודי מנסה על ידי התערותו והשתלבותו בחיי האומה הגרמנית לזהם את הדם הגרמני. היהודי רוצה להשתלט על האומה הגרמנית, ולהרוס את יסודותיה הגזעיים.

"...ההתקדמות של האנושות מתרחשת לא תודות לו אלא בניגוד לו".
(אדולף היטלר, שם)

מאחר שעל העם הגרמני מוטלת שליחות אלוהית, עליו להלחם ולהשמיד את הגזע היהודי, המנסה לשבש את שליחותו של העם הגרמני. הגזע היהודי מאיים על התרבות העולמית בכלל, ועל התרבות הגרמנית בפרט. בין העם הגרמני, מייסד התרבות, לבין העם היהודי הורס התרבות, ישנו מאבק לחיים ולמוות. זהו מאבק בין הרוח והתרבות הגרמנית, לבין הרוח והתרבות היהודית.

תפיסת העולם בדבר עליונות הגזע הארי ומעל הכל עליונות "עם האדונים" - העם הגרמני הממשיך לגזע זה, נועד למעשה לתת צידוק לתפיסת עולם לאומנית קיצונית, שקיבלה ביטוייה ב"עקרון מרחב המחיה", עקרון שתפס מקום מרכזי באידיאולוגיה הנאצית.

חשיבות ה"פולק" – האומה הגרמנית מבוססת על קשרי דם. היטלר מדגיש את חשיבות העם והמשפחה בעם הגרמני. המשפחה היא מה שמרכיב את העם, לכן על כתפיו של כל אזרח גרמני מוטלת האחריות לגדל את משפחתו כך שתרכיב את העם על פי האידיאולוגיה הנאצית, פירוש הדבר בראש ובראשונה לשמור על טוהר הגזע במשפחה ולגדל את הילדים על פי עקרונות הנאציזם, על האזרח הגרמני לשמור על משפחתו למען היטלר ולמען גרמניה.

"אנשים השייכים לעם וזקוקים לעזרה שיפנו לקבוצה המקומית". חשיבות התמיכה בין האזרחים

"עזרה לחורף. עם אחד עוזר לעצמו". כרזת תעמולה המדגישה את חשיבות העזרה ההדדית והשמירה על העם הגרמני

פטריטיזם – הנכונות להקריב את החיים למען המדינה.

כרזות תעמולה המדגישות את חשיבות הישרדות המדינה מעל לפרט

"זמנים קשים, תפקידים קשים, לב חזק"

על האזרח הגרמני להבין את חשיבות המדינה ואת מקומו במדינה זו. למען המדינה על האזרח להיות נכון להקריב עצמו, לצאת לקרב ולהגן על אדמתו. אדם שנהרג בקרב למען גרמניה נחשב כגיבור בעצם כך ששם את המדינה לפני חייו. על כל אחד ואחד בגרמניה לתרום ככל יכולתו למען המדינה, למען העם ובעיקר למען הפיהרר.

שבועתו של חייל גרמני המצטרף לצבא גרמניה:

"אני נשבע בזאת בפני האלוהים את השבועה הקדושה הזו, שאציית ללא שאלות לדברי הפיהרר של הרייך והעם הגרמני, לאדולף היטלר, מפקד נעלה לכוחות הצבאיים, ושאתי מוכן, כחייל גיבור להטיל את חיי על הגבול בכל זמן למען השבועה הזאת".

הזכות למרחב מחיה

על פי התפיסה הנאצית זכותו של העם הגרמני להתפשט על חשבון העמים בני הגזעים הנחותים, שחיים ממזרח לגרמניה. אין זו רק זכות, כי אם גם חובה המוטלת על העם

הגרמני אם הוא רוצה להבטיח את המשך התפתחותו. מכאן שעל העם הגרמני להתפשט על חשבון העמים הסלאביים, היושבים ממזרח לגרמניה ולשעבדם לצרכיו, ואת היהודים עליו להשמיד. במקום עמים אלה ייושבו על האדמות שממזרח לגרמניה מיליוני ארים ובכך תובטח המשך התפתחותו של הגזע הארי ומעל הכל של העם הגרמני, שהוא המפותח שבין העמים האריים. תפיסה זו הניחה את היסודות האידיאולוגיים והעניקה את הצידוק הרעיוני ליצירת "סדר גזעי חדש" באירופה.

פוסטר הקורא לעם הגרמני להצביע בעד סיפוח אוסטריה לגרמניה ב-10 לאפריל 1938, בכדי להרחיב את

גבולות גרמניה, לממש את עיקרון מרחב המחיה של העם הגרמני.

יישום עקרון "מרחב המחיה"

יישום עקרון מרחב המחיה ויחסם של מדינות אירופה והעולם כלפי גרמניה כגורמים לפרוץ מלחמת העולם השנייה

"אוכלוסייתו של עם היא גורם משתנה. אצל עם בריא היא תמיד תלך ותגדל. הריבוי הטבעי לבדו יכול להבטיח את עתידו של עם. ואולם, בה בשעה גדלה הצריכה של המוצרים החומריים. הגידול הפנימי בייצור מספיק ברוב המקרים לענות רק על הצריכה המתגברת של האנשים הקיימים, ולא על צריכתם של האנשים שנוספו... בחייו של עם יש מספר דרכים לתקן את היחס הלא נכון בין מספר התושבים לשטח הקרקע. הדרך הטבעית ביותר היא התאמת הקרקע מזמן לזמן למספר האוכלוסין. דבר זה דורש החלטיות והקרבת דם. הקרבת דם זו היא היחידה שמצדיקה בפני העם את ההכרח שהשטח הנוסף שזוכים בו נועד לצורכי התרבות של העם, וזו משמשת תחליף לנופלים בשדה הקרב. מפציעה של המלחמה צומח השלום". (אדולף היטלר, הספר השני, 1928)

יסוד מרכזי בתפיסת העולם הגזענית הנאצית הוא עקרון "מרחב המחיה".

כמו בעלי החיים, שמלחמת הקיום שלהם היא קודם כל על אמצעי קיום, כך גם במלחמת הגזעים האנושית.

על פי עיקרון זה הזכות לקרקע שייכת למנצחים ולכובשים אותה - העם הגרמני.

כיוון שהגרמנים שייכים לגזע הארי, גזע האדונים, עליהם להתחזק ולהתרחב. על מנת לחזק את גרמניה יש להגדיל את שטחה, משום שהגבולות הישנים אינם מספיקים לגידולו של העם הגרמני.

מימוש עקרון מרחב המחיה מתחיל בכיבוש שטחי המזרח של אירופה - פולין ורוסיה, משם לאירופה כולה, עד שתשלוט גרמניה בעולם כולו.

מדברי היטלר: "מימוש השאיפה לקרקע באירופה יכול להתגשם רק על חשבון רוסיה".

הסלאבים, תושבי מזרח אירופה, שהם הגזעים הנחותים של התרבות האנושית, חייבים לשרת את הגזע הארי ולהיות להם עבדים. לאחר כיבוש מרחב המחיה ישלטו בו הנאצים "סדר חדש". כלומר הם יישבו במרחב המחיה איכרים גרמנים שישעבדו את הסלאבים.

ב"סדר החדש" אין מקום לרחמים, לעזרה לחלש או לשאיפה לשלום.

הכיבושים הנאצים במסגרת "מרחב מחיה":

על מנת להוציא לפועל את עקרון מרחב המחיה מתחיל היטלר בשורה של סיפוחים וכיבושים.

גרמניה מתחילה להפר בצורה בוטה את הסכמי ורסאי, וכצעד ראשון היא פורשת בשנת 1933 מחבר הלאומים. הפרישה לווה בהודעה על כוונתה של גרמניה להתחמש ולהגדיל את צבאה, ומשמעותה היתה כי תקנות חבר הלאומים אינן חלות עוד על גרמניה.

בשנת 1934 חותם היטלר על הסכם אי התקפה עם פולין. צעד זה ננקט כצעד **תעמולתי** שמטרותיו הן להרשים ולהטעות את העולם בכוונות השלום שלו, וכן לבודד את צרפת.

החזרת חבל הסאר לשליטת גרמניה ב-1935 על ידי משאל עם - שלוה בתעמולה אינטנסיבית ובטורו. חבל הסאר, ששוכן בגבול גרמניה וצרפת, היה במשך שנים ארוכות עילה למאבק בין המדינות ולכן סיפוח איזור זה לגרמניה מהווה ניצחון גרמני על צרפת. באותה שנה מכריז היטלר על חימוש ללא הגבלה ועל חוק שירות צבאי. וכך מבטל היטלר באופן סופי וחד צדדי את הסכמי ורסאי.

לאחר ביטול ההסכמים חותם היטלר עם בריטניה הסכם ימי המאפשר לגרמניה להחזיק צי ולשלוט בים הצפוני ובים הבלטי. הסכם זה מהווה הכרה מעשית של בריטניה בביטול הסכמי ורסאי.

1936 - היטלר מחליט לכבוש את חבל הריין תוך הסתכנות בתגובה צרפתית. הוא מהמר כי צרפת תבליג ולא תגיב על הכיבוש, וצודק; צרפת מחתה בלבד ובעקבות כך הוכח חוסר יכולתה של צרפת ואילו מעמדו של היטלר התחזק.

האנשלוס. למרות הסכם בין גרמנה לאוסטריה משנת 1936, היטלר מספח לגרמניה את אוסטריה תוך שהוא מעלה לשלטון שם את המפלגה הנאצית. הסיפוח התאפשר בשל מדיניות הפיוס של בריטניה וצרפת, והשקט בגבולות המזרחיים שנוצר בזכות ההסכם עם פולין. הוא הוסיף להיטלר יוקרה רבה, כוח אדם ומשאבים למלחמה המתוכננת.

חרף הפרותיו הבוטות של היטלר את הסכמי ורסאי, לא נקטו מדינות אירופה והעולם בצעדים חריפים נגד גרמניה, אלא העדיפו לשמור על מדיניות של הבלגה. מדיניות שתרמה רבות לפרוץ מלחמת העולם השנייה. המדינות נקטו בהבלגה בשל החשש ממלחמה נוספת ומחוסר הבנה של המדיניות הנאצית השאפתנית.

את מדיניות הפיוס בבריטניה הוביל ראש הממשלה הבריטי - נוויל צ'מברליין. מדיניות זו נבעה מדעת הקהל הבריטית שסברה כי הסכמי ורסאי היו קשים מדי עבור גרמניה ויש לפצותה על הסבל שנגרם לה, וכן לאור חששו של צ'מברליין ממלחמת עולם נוספת - אליה דאג שצבאו לא מוכן דיו לעומת חיל האוויר הגרמני החזק - בנוסף לרצון הבריטי לשמור על יחסי מסחר טובים עם גרמניה המשתקמת (בייחוד לאחר אובדן השוק הרוסי והסחר שהצטמצם בעולם). מסיבות אילו העלימה בריטניה עין מההפרות הבוטות ביותר של היטלר את הסכמי ורסאי, כגון תחילת חימוש גרמניה והסיפוחים השונים שביצעה.

לעומת בריטניה, נקטה צרפת במדיניות של פיוס בעקבות מצבה הפנימי הרעוע. בשנות השלושים סבלה המדינה מסדרה של משברים כלכליים ופוליטיים קשים.

הצרפתים, שחששו מהסתבכות נוספת במצבם שתיגרם מכניסה למלחמה עם מדינת גבול שלה - גרמניה, ובשל העדר בנות ברית חזקות, נאלצו ללכת בדרכה הפייסנית של בריטניה.

שיאה של מדיניות הפיוס היה בוועידת מינכן, ועידה שדנה בגורלה של צ'כוסלובקיה. שאיפתו של היטלר היתה להשתלט על חבל הסודטים, המאוכלס גרמנים, ולאחר מכן להשתלט על צ'כוסלובקיה כולה. בנוסף למשמעות הכלכלית של כיבוש צ'כוסלובקיה, היווה כיבושה מימוש של עקרון "מרחב המחיה" והשמת כללי ה"סדר החדש" על תושביה הסלאבים.

היטלר החל לפעול בתואנה כי הוא פועל להשבת הגרמנים תושבי חבל הסודטים לחסותה של גרמניה. הצ'כים מצידם נתנו לגרמנים בסודטים אוטונומיה רחבה על מנת, שוב, למנוע משבר ומלחמה. במערב החלו חוששים מרוחות המלחמה המנשבות ולאחר מספר ביקורים של צ'מברליין בברלין, בניסיון כושל לפתור את הסכסוך, כונסה במינכן ועידה מיוחדת לנושא זה. בוועידה - שאליה לא הוזמנה צ'כוסלובקיה - השתתפו גרמניה,

איטליה, צרפת ובריטניה שדנו בגורל חבל הסודטים וקיבלו לבסוף את הצעת הפשרה האיטלקית לפיה יימסרו הסודטים בהדרגה לידי גרמניה ואילו לצ'כוסלובקיה יקבעו גבולות חדשים. ההסכם נחתם.

בשלב הבא, לאחר שקיבל לידיו את חבל הסודטים, מתערב היטלר בפוליטיקה המקומית והופך את צ'כוסלובקיה למדינת חסות של גרמניה.

לאחר הסיפוח הנ"ל סברו בבריטניה כי הקרבתה של צ'כוסלובקיה תמנע מלחמה נוספת. כעבור שנה נתבדו התקוות.

עקרון הלבנסראום (מרחב המחיה) בתעמולה:

בדומה לחלקים רבים באידיאולוגיה הנאצית, כגון האנטישמיות ותורת הגזע, גם עקרון הלבנסראום הופך והוחדר לאנשים בגרמניה דרך התעמולה.

כבר ב-1925, בזמן כתיבת ספרו "מיין קאמף" - בעת ישיבתו בכלא - התייחס היטלר לעקרון מרחב המחיה:

* "רק מרחב מחיה גדול במידה מספקת עלי אדמות מבטיח לעם את חירות קיומו... כך יעלה בידי העם הגרמני להגשים את עתידו כמעצמה עולמית".

* "היא (המפלגה הנאצית) חייבת בלא התחשבות ב"מסורות" ודעות קדומות, למצוא את אומץ הלב ללכד את עמנו ואת כוחו ולהתקדם באותו הנתב, שיוביל מתוך מרחב המחיה המצומצם של העם הזה, אל שטחי אדמה חדשים ומבוססים. בזאת נשתחרר אחת ולתמיד מן הסכנה שניעלם מן העולם הזה, או שנשרת אחרים, כעבד את אדוניו".

* "בזאת, אנו הנציונאל סוציאליסטים... מפנים את המבט לארץ שבמזרח. אנו מביאים לידי סיום את מדיניות המושבות והמסחר... ועוברים למדיניות של השגת שטחי מחיה לקראת העתיד".

שירים מתוך ספרי קריאה גרמניים לכיתות חטיבת הביניים ולכיתות הגבוהות:

קדימה לצרפת! / היינריך אנאקר: שיר המולדת / א.מ. ארנדט

השמיעו צליל בהיר וחד
התוף והחליל.

נצא היום כאיש אחד
חרבנו להטביל
בדם צרפת, דם תליינים
אה, יום – נקם קרב
ובאוזני הגרמנים
זה צליל נשגב, ערב.

מטוסי הקרב מלווים את צעדינו
אם לגבול של צרפת נתקרב
גם אם יפלו הטובים שבינינו
נכה עד חורמה כל שונא ואויב.
קדימה, קדימה, קדימה נצעד
את המאס והשלדה והריין נחצה
עטורי ניצחון על צרפת נעלה
אנחנו נצעד, אנחנו נצעד
ונכבוש את צרפת.

[א.מ. ברנדט חי בין השנים 1769-1860.
"שיר המולדת", נכתב לפני תקופת הנאציזם
אך הובא שוב לשימוש בשל הרעיונות
המוזכרים בו.]

רצה האויב את הרייך להשמיד
אך עמדנו מולו בגבורה ללא חת
ונחריב לרסיסים אחת ולתמיד
עולם מתפורר ומושחת.

קדימה, קדימה, קדימה נצעד
את המאס והשלדה והריין נחצה
עטורי ניצחון על צרפת נעלה
אנחנו נצעד, אנחנו נצעד
ונכבוש את צרפת.
קדימה נצעד ולפרוץ לא נחדל
וחיינו נקריב על מזבח המכורה
וצלילי פעמון ממגדל למגדל
מבשרים על עולם חדש שנברא.

להלן תמונות שפורסמו בגרמניה במסגרת התעמולה הנאצית לקידום האידיאולוגיה הקשורה לעקרון מרחב המחיה:

אגרופו הנאצי של היטלר מעיף את סטאלין ממפת אירופה

חיילים נאצים צועדים על פני אירופה כולה
כשליטים

היטלר וסטאלין מחליפים מהלומות מילוליות וציניות מעל לגופתה של פולין

תעמולה במלחמת העולם השנייה

בשנת 1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ופלישת גרמניה לפולין, היתה התעמולה מפותחת והתפרשה על תחומים רבים. התעמולה שימשה את המדינות הלוחמות לאורך כל מלחמת העולם השנייה בצורות רבות ובגישות שונות.

בפרק שלפנינו יוצגו שיטות תעמולה שונות והתייחסויות שונות של גרמניה מחד גיסא ושל בעלות הברית מן הצד השני למלחמה ולמדינות הלוחמות במהלך מלחמת העולם השנייה.

שירי תעמולה

משפט ידוע אומר ש"הצבא צועד על קיבתו", אולם נוכחנו לדעת שלא רק על קיבתו הצבא צועד, אלא גם על שיריו. שירי מלחמה רבים נכתבו והולחנו בימי לחימה והושרו, בין כמות שהם ובין בשינויים קלים, על ידי חיילים בדרכם לשדה הקרב. השירים הינם שירי לכת, שירי ניצחון, שירי מולדת, שירי קרב ושירים פטריוטיים נוספים שמטרתם להעלות את מורל החיילים לפני צאתם לקרבות, על מנת להגדיל את סיכויי הניצחון במלחמה. הצבאות שבלטו בשימושם בשירים הם הצבא הגרמני, הבריטי והצבא האדום. לפניכם מספר דוגמאות:

"מלחמה קדושה" / שיר סובייטי:

זהו המנון של החיילים הסובייטים במלחמת העולם השנייה. הוא נכתב בשנת 1941, בזמן הפלישה הנאצית לברית המועצות ("מבצע ברברוסה"), על ידי ואסילי לבדב - קומץ, והולחן בידי אלכסנדר אלכסנדרוב. השיר איננו שיר ניצחון, אלא שיר העוסק באידיאל המוות למען המולדת ובקרבות הקשים, והפך מהר מאוד לשיר מלחמה עוצמתי המושר על ידי כל החיילים הרוסים.

Вставай, страна огромная,
Вставай на смертный бой
С фашистской силой тёмною,
С проклятою ордой.

Припев:

Пусть ярость благородная
Вскипает, как волна,
Идёт война народная,
Священная война! (× 2)

Дадим отпор душителям
Всех пламенных идей,
Насильникам, грабителям,
Мучителям людей!

Припев

עורי מדינה ענקית!
עורי לקרב הקטלני!
נגד הכוח הפשיסטי החשוך
כנגד ההמון המקולל.

פזמון:

הזעם האצילי
ירתח כמו גל.
מלחמת העם נמשכת
המלחמה הקדושה 2×

נהדוף את החונקים
של כל הרעיונות הנלהבים,
את האנסים והגזלנים,
את המענים של בני האדם.

פזמון 2×

Не смеют крылья чёрные
Над Родиной летать,
Поля её просторные
Не смеет враг топтать!

Привее

Гнилой фашистской нечисти
Загоним пулю в лоб,
Отребью человечества
Сколотим крепкий гроб!

Привее × 2

לא יעזו הכנפיים השחורות
לעוף מעל ארץ המולדת
את שדותיה הרחבים,
לא יעז לרמוס האויב.

פזמון 2×

לזוהמה הפשיטית הרקובה,
נכניס כדור במצחה
לאספסוף האנושות,
בננה ארון מתים איתן.

פזמון 2×

הדגל מתנופף אל על / המנון המפלגה הנאצית:

השיר נכתב והולחן בשנת 1929, על ידי נאצי בשם הורסט ווסל (לכן מכונה השיר גם "שיר הורסט ווסל"), והפך להמנון המפלגה הנאצית. השיר הושמע במצעדים, בטקסים צבאיים ובכל הזדמנות ברדיו, וכן נלמד והושר בתנועות הנוער. בשנת 1930, כשנה לאחר כתיבת השיר, נרצח ווסל על ידי מתנגש קומוניסטי, לאחר מותו הועלה על ידי יוזף גבלס לדרגה של קדוש בתעמולה.

"Die Fahne hoch die Reihen fest geschlossen
S. A. marschiert mit ruhig festem Schritt
Kam'raden die Rotfront und Reaktion erschossen
Marschier'n im Geist in unsern Reihen mit

Die Strasse frei den braunen Batallionen
Die Strasse frei dem Sturmabteilungsmann
Es schau'n auf's Hackenkreuz voll
Hoffnung schon Millionen
Der Tag für Freiheit und für Brot bricht an

Zum letzten Mal wird nun Appell geblasen
Zum Kampfe steh'n wir alle schon bereit
Bald flattern Hitler-fahnen über allen Strassen
Die Knechtschaft dauert nur mehr kurze Zeit

Die Fahne hoch die Reihen fest geschlossen
S. A. marschiert mit ruhig festem Schritt
Kam'raden die Rotfront und Reaktion erschossen
Marschier'n im Geist in unsern Reihen mit"

"הדגל מתנופף, השורות צפופות'
האס. אה צועד בשקט ובביטחה
וחברינו במ ירו החזית האדומה בריאקציה
איתנו צועדים ברוחם.

הרחובות פתוחים לרווחה לגדודים החומים,
הרחובות פתוחים לרווחה לחיילי הסער.
מיליונים נושאים עיניים
בתקווה אל צלב הקרס
הגיע יום החופש והלחם.

בפעם האחרונה תישמע הקריאה
למען המאבק עומדים כולנו בהיכון.
בקרב יתנופפו דגלי היטלר מעל כל רחוב
השעבוד ימשך רק עוד זמן קצר.

הדגל מתנופף, השורות צפופות,
האס. אה צועד בשקט ובביטחה
וחברינו במ ירו החזית האדומה והריאקציה
איתנו צועדים ברוחם."

עטיפת תקליט "להיטי הרייך

השליטי"

שירי חיילים בריטים:

כמו רוב שירי החיילים הבריטים, שהיו מלאי הומור ועוקצנות, גם השיר הבא הינו שיר היתולי ששרו החיילים הבריטים בדרכם לחזית, השיר נקרא: "אנו הולכים לתלות את הכביסה על קו זיגפריד".

We're going to hang out the washing on the Siegfried Line:

.We're going to hang out the washing on the Siegfried Line
 ?Have you any dirty washing, mother dear
 .We're gonna hang out the washing on the Siegfried Line
 .Cause the washing day is here'
 .Whether the weather may be wet or fine
 .We'll just rub along without a care
 .We're going to hang out the washing on the Siegfried Line
 .If the Siegfried Line's still there

"אנו הולכים לתלות את הכביסה על קו זיגפריד.
 יש לך איזושהי כביסה מלוכלכת, אמא יקרה?
 אנו עומדים לתלות את הכביסה על קו זיגפריד.
 כי יום הכביסה הגיע.
 בין אם מזג האוויר יהיה גשום או מצוין.
 פשוט נשפשף ביחד ללא דאגה.
 אנו הולכים לתלות את הכביסה על קו זיגפריד.
 אם קו זיגפריד עוד קיים..."

כרזות בתעמולה

לאחר שנים של שימוש בכרזות רחוב בתעמולה הנאצית ובתעמולה בכלל, הפן הוויזואלי בתעמולה היה מוכר לאזרחים ולכן השפעתו היתה משמעותית. בעזרת כרזות הרחוב פונה הממשל לאזרחים, לחיילים, לאויב ולכל שאר קהלי היעד שלו.

במהלך מלחמת העולם השנייה פורסמו כרזות שונות, כגון כרזות להאדרת המנהיג, להעלאת המורל או לחילופין להורדת המורל בצד האויב. בין הכרזות ניתן למצוא קריקטורות וכרזות הומוריסטיות, קריאות להתגייסות בעורף ובחזית ועוד.

פנייה לעם הגרמני:

"האויב רואה את האור שלך!
החשך!" אזהרה לאזרחי גרמניה
בנוגע להאפלה בעת המלחמה,
הקפדה על האפלה, מונעת הפצצות
של האויב

"התבייש לך, פטפטן! האויב מאזין.
שתיקה היא חובתך". קריאה לאזרחי
גרמניה ולחייליה לשמור על שתיקה,
לא לשתף איש, חברים כזרים במהלכי
המלחמה ובתוכניות הגרמניות

"אם, הילחמי למען
ילדיך!" יש להילחם
באויב האכזר,
להתנגד לו בכדי
לשמור על המשפחה
מפניו. האויב אינו
מרחם על נשים
וילדים, יש להגן
על משפחתך בכל
מחיר

Dem Führer die Treue

"אל תשקר לפיהרר!"
הפיהרר, המנהיג,
הינו דמות עליונה
ובעלת כוח
בגרמניה, בגידה
בפיהרר כמוה
כבגידה בעמך,
בمولדתך. אין לשקר
לפיהרר או לפעול
כנגדו

"איכר! אתה חייל במאבק
התפוקה!" תפקיד
האזרחים בעורף בעת
המלחמה הינו בעל
חשיבות עליונה. על
האזרחים להגביר את קצב
הייצור והתפוקה בכדי
שגרמניה תמשיך לתפקד
כראוי ודאגות מסוג זה
לא יהוו מטרד לשלטון
החייב להתמקד בלחימה
בחזית

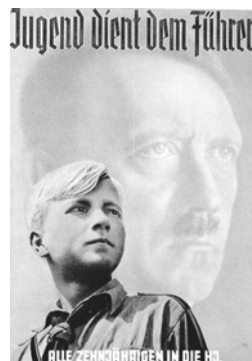
קריאות התגייסות:

"אלה הערבים לחוזקה הצבאי של גרמניה". זוהי כרזה המאדירה את כוחו ועוצמתו של הצבא הגרמני. מטרתה היא לגרום לאזרח הגרמני הערכה לצבא ורצון להתגייס בעצמו

"למען כבודך ומצפונך! התנגד לבולשביקים. הוואפן ס.ס קורא לך!" פניה למצפוננו של האזרח, אל הצד הרגשי של שיקוליו. ההתגייסות ל-ס.ס. אינה רק למען אחרים, אלא קודם כל למען עצמך. בעזרת כרזה זו ניתנת לאזרח ההרגשה שהוא אינו מושפע מהתעמולה ונסחף אחריה, אלא שהגיע להחלטה למען ביטחוננו האישי

"למען החופש והחיים!" קריאה להצטרף לצבא. בכרזה ישנו דגש שאין חשיבות לגיל, על כל אדם שכוחו במותניו לתרום את חלקו, להילחם בכל גיל ובכל עת למען החופש של גרמניה

"הצעירים משרתים את הפיהרר. כל בני ה-10 מצטרפים להיטלרינגנד". מתוך הבנה שהנוער הוא העתיד והוא זה שיכול להקים את גרמניה החדשה על-פי האידיאולוגיה הנאצית, ישנו דגש רב בתעמולה הנאצית אל בני הנוער. לדוג', כרזת הצטרפות

"אנחנו בונים את הגוף ואת הנפש!" אחד הדגשים באידיאולוגיה הנאצית היה בנוגע לפיתוח הגוף והבריאות של האדם, בכדי ליצור חברה טובה וחזקה יותר

לתנועת "הנוער
ההיטלראי" בגרמניה,
בכדי לשרת את הפיהרר

להעלאת המורל:

"ניצחון הוא ללא
חולשה!"
האידיאולוגיה
הנאצית דוגלת
בכוח. החזק שורד.
יש להפגין כוח
ועוצמה ואין
להראות כל סוג של
חולשה או רתיעה.
רק כך יושג ניצחון
ראוי לגרמניה

"חיל הרגלים. מלכת
השירות הצבאי". האדרת
הצבא. חיל הרגלים הוא
פסגת שאיפותיו של כל
חיל במהלך שירותו
הצבאי. זהו החיל המובחר
ביותר, בו משרתים
גרמנים הנותנים את כל
ישותם למען המולדת,
למען הפיהרר ולמען
האזרחים

"גרמניה
חופשייה!" הצגת
מציאות מעודדת
לאזרחי גרמניה.
היטלר, על רקע
מפת גרמניה, מוצג
בכרזה כעצום
וחזק. הוא מי
שהביא את החופש
לגרמניה, הוא
שיחרר אותה
מהסכמי וורסאי
הכובלים, והוא
שהחזיר לה את
גדולתה ועוצמתה

האדרת המנהיג - היטלר:

"עם אחד, רייך אחד, פיהרר אחד!" הפיהרר הוא זה שמאחד את כל אזרחי גרמניה, בונה את המדינה מחדש ויוצר חברה מלאת כוח ועוצמה

"כן!" דמותו של היטלר תופסת את כל המרחב בכרזה, מבטו ועמידתו משדרים כוח ועוצמה, הוא מעניק ביטחון לאזרחים, מעניק להם את המנהיגות שהיתה חסרה להם עד כה. העם הגרמני תומך בהיטלר. העם הגרמני אומר "כן!" להיטלר!

כרזות תעמולה בברית המועצות:

"סטאלין הגדול - הסמל לידידות בין אזרחי ברית המועצות". התעמולה בברית-המועצות פעלה בכדי ליצור לסטאלין את דמות המנהיג הדואג לאזרחי המדינה שלו, לאחדותם ולביטחונם

ВЕЛИКИЙ СТАЛИН-ЗНАМЯ ДРУЖБЫ НАРОДОВ СССР!

"אל תדבר יותר מדי" - כרזה הקוראת לאזרחי ברית המועצות לשמור על פיהם ולא להסגיר את עצמם ואת הצבא

לאויב, לא לדבר עם
איש על הדברים
המתרחשים במדינה
ובצבא

"תהילה למנצחים במלחמה" –
כרזה המעודדת את האזרחים
בעורף ואת החיילים הלוחמים
בחזית ברית המועצות,
ומחזקת את ביטחונם בניצחון

СЛАВА
ВОИНУ-ПОБЕДИТЕЛЮ!

"אנו נגן על מוסקבה!" – כרזה
פטריוטית להגנה על בירת רוסיה.
החייל בכרזה משדר עוצמה ודבקות
במטרתו – להגן על מולדתו בכל מחיר
ובכל הכוח הדרוש

כרזות תעמולה בבריטניה:

"גבלס אומר: 'תחילה
רוסיה, הבאה אחריה
– בריטניה!'. כרזה
שמטרתה להציב בפני
העם בבריטניה את
הסיכון בו הם
עומדים, לאחר פלישת
גרמניה לרוסיה השלב
הבא הוא ניסיון
לכבוש את בריטניה

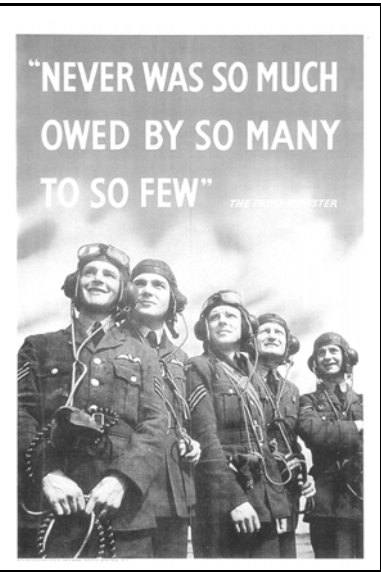
BACK THEM UP!

"גבו אותם!" כרזה
בריטית הקוראת
לאזרחי בריטניה

"מעולם לא היו חייבים
רבים כל כך למעטים כל
כך" (ווינסטון
צ'רצ'יל). כרזה
בריטית המפארת את
חיילי בריטניה שעמדו
בעוז והגנו על מולדתם
מפני האויב הנאצי

לגבות את החיילים
 הלוחמים בחזית,
 ובכך להעניק להם
 כוח, ביטחון
 ואמונה בצדקת
 הלחימה שלהם

נאומים:

"הכוח שהניע את מפולות השלגים של האירועים ההיסטוריים הדתיים והפוליטיים הגדולים היה מאז ומעולם כוח הכישוף של המילה המדוברת. יותר מכל נכנע המון העם בפני כוחו של הנאום. כל התנועות הגדולות הן תנועות עממיות, התפרצויות וולקניות של תשוקות אנושיות ותחושות נפשיות היוצאות למרד כתוצאה מפעולתה של אלת המצוקה האכזרית או מהלפיד הבווער של המילה היוקדת... על גורל העמים לפנות רק אל סערת התשוקה הלוהטת... היא לבדה תשלח אל אותם נבחרים את המילים אשר יפתחו את שיערי לב העם כמו מכות פטיש".

(אדולף היטלר, מתוך: "מיין קאמפף")

כפי שצוין בפרקים הקודמים ומתוך דברים אלו של היטלר אנו מבינים את כוחה של המילה המדוברת, ולכן אין זה פלא שמנהיגי המדינות השונות ראו חשיבות רבה בנאומים, בפנייה לעמם ולעמים האחרים במילים.

אפשר לראות את יחסם של ראשי מדינות בעלות הברית לגרמניה ולמלחמה שלפניהם בנאומים שנסאו:

וינסטון צ'רצ'יל, בנאומו עם הרכבת הממשלה ב-13 למאי 1940:

"עומדת לפנינו חוויה קשה מהסוג החמור ביותר. יש לפנינו הרבה, הרבה חודשים ארוכים של מאבק ושל סבל. אתם שואלים מהי המדיניות שלנו? ביכולתי לומר: לנהל מלחמה בים, באדמה ובאוויר בכל הכוח ובכל העצמה שאלוהים יכול להעניק לנו; לנהל מלחמה אל מול רודנות מפלצתית... זוהי המדיניות שלנו!

אתם שואלים מהי מטרתנו? ביכולתי לומר במילה אחת: ניצחון. ניצחון בכל מחיר, ניצחון למרות הטרור, ניצחון ללא תלות באורך הדרך עד לניצחון משום שללא ניצחון אין קיום לאומה, אין קיום לערכים עליהם עמדה עד כה... אך אני לוקח משימה זו בעליצות ובתקווה. אני חש ביטחון שהתכלית שלנו לא תסבול מכישלון בקרב אנשינו. בעת הזאת אני חש ראוי לדרוש את המטרה לכל, ואני אומר: בואו, בואו נלך יחד קדימה בכוחנו המאוחד".

וינסטון צ'רצ'יל, ראש ממשלת בריטניה במהלך מלחמת העולם השנייה:

צ'רצ'יל מחדיר בעמו את תחושת הכוח והניצחון, הוא מעניק לאנשיו ביטחון במטרת הלחימה שלהם. הוא מבהיר שהדבר לא יהיה פשוט אך בסופו של דבר בריטניה תנצח, בריטניה חזקה והיא תשיג את מטרותיה.

תגובתו של היטלר למדיניותו של צ'רצ'יל:

"האמינו לי, רבותי, אני מתעב תיעוב עמוק סוג זה של מדינאי חסר מצפון, המביא חורבן על אומות שלמות. כמעט שמצער אותי לחשוב כי הגורל בחרני להנחית את המהלומה הסופית למבנה זה, אשר אנשים אלה כבר ערערו מאוד. מר צ'רצ'יל ללא ספק כבר יהיה בקנדה, אליה כבר נשלחו כספים וילדיהם של אלה המעוניינים בעיקר במלחמה. בשביל מיליוני בני אדם אחרים, מכל מקום, יתחיל סבל גדול". (19 ביולי 1940)

פרנקלין רוזוולט ביחסו כלפי גרמניה:

"ליטופים לא יהפכו את הנמר לחתלתול.

אין מקום לפייסנות עם האכזר.

אין מקום לדיונים עם פצצת תבערה".

רוזוולט בנאומו ברדיו, מושיגטון, 29 לדצמבר 1940:

"ב-27 לספטמבר, 1940, באמצעות הסכם שנחתם בברלין, שלוש אומות בעלות עוצמה, שתיים באירופה ואחת באסיה, חברו יחד באיום לפיו אם ארצות-הברית תתערב או תחסום את תכנית ההתרחבות של שלושת האומות האלו – תכנית שמטרתה היא שליטה על העולם – אומות אלו יתאחדו לפעולה משמעותית כנגד ארצות הברית.

פרנקלין רוזוולט
דלאנו

המנהיגים הנאצים בגרמניה הבהירו שאין בכוונתם לשלוט בכל חיי האדם ומחשבותיו במדינתם, אלא בכוונתם לשעבד את כל אירופה, ואז להשתמש במשאבים של אירופה בכדי לשלוט על העולם כולו...

בהתבוננות על אופי איום בלתי נמנע זה, יש להכריז ללא הסתייגות, שלארצות הברית אין שום נכונות או סיבה לעודד שיח של שלום עד ליום בו תהיה כוונה ברורה של המדינות התוקפניות לנטוש את המחשבה בנוגע לשלטון ולכיבוש העולם...

חלק מאנשינו רוצים להאמין שהמלחמות באירופה ובאסיה לא צריכות להדאיג אותנו. אך זו דאגה חיונית מבחינתנו שמובילי המלחמות האירופאים והאסיאתיים לא ישיגו שליטה על האוקיינוסים, מה שיוביל לשליטתם על מחצית מכדור הארץ".

רוזוולט בנאמו מתייחס לעם הגרמני כאויב שיש חובה להילחם בו כדי להציל את העולם משליטתה של גרמניה, ומדרבן את העם האמריקאי בכך שהוא מבהיר להם את האיום השורה עליהם במידה וגרמניה ובעלות בריתה יצברו כוח. הוא מבהיר שאין להישאר שאננים אל מול האיום הגרמני, כי המלחמה לא תיגמר במרחקים שמעבר לים.

מתוך נאומו של **יוסף סטאלין** ב-7 לנובמבר 1941:

"היום ארצנו במצב טוב בהרבה מזה שהיתה לפני 23 שנה. היום ארצנו עשירה בהרבה בתעשייה, מזון וחומרי גלם. היום לארצנו יש בעלות ברית אשר יחד איתנו יוצרות חזית מאוחדת אל מול הפולשים הגרמנים. היום אנו נהנים מהאהדה והתמיכה של כל אנשי אירופה אשר התמוטטו תחת העול של הרודנות הפשיסטית. היום יש לנו צבא מרהיב וחיל ים נהדר, אשר מגנים בחייהם על החופש והעצמאות של ארצנו..."

כל מדינתנו, כל אנשי מדינתנו מגבים את הצבא ואת חיל הים שלנו, עוזרים להם לרסק את העדר הנאצי... האם זה אפשרי, אם כן, לפקפק בכך שאנו יכולים וחייבים להשיג ניצחון על הפולש הנאצי? האויב אינו חזק כפי שמיעוט מוכי-אימה, מתיימרים-להיות-אינטלקטואלים מציגים אותו. השטן אינו נורא כפי שהוא מוצג... רעב ועוני שולטים בגרמניה. בארבעה וחצי חודשי מלחמה איבדה גרמניה ארבעה וחצי מיליון חיילים. גרמניה מדממת, כוח האדם שלה מוותר. הלך רוח של מרידה הולך ומתחזק לא רק בין אומות אירופה שנתונות תחת העול של הפולש הגרמני, אלא אף בין הגרמנים עצמם אשר לא רואים את סוף המלחמה".

סטאלין מדרבן את העם שלו בכך שהוא מאדיר את ברית המועצות, מציג את כוחה ואת הישגיה האדירים, כל זאת אל מול גרמניה, אשר הוא מציג כנפסדת, כנלעגת. סטאלין מבהיר לאנשיו שגרמניה חלשה ואינה נוראית כלל כפי שהיא מנסה להציג את עצמה.

יוסף ויסריונוביץ' סטאלין, שליט ברית המועצות:

"בהנהגת סטאלין הגדול - קדימה לקומוניזם!

מתוך נאומו של היטלר בדנציג, ב-19 לספטמבר 1939:

"נאמר באנגליה שהמלחמה הזו, כמוכן, היא לא למען פולין, זה רק משני. חשובה יותר היא המלחמה כנגד המשטר בגרמניה. ואני חש כבוד להיות מוזכר כנציג של משטר זה. אם זה מה שנקבע כמטרת מלחמה, אענה לג'נטלמנים בלונדון כך:

זהו בשבילי הכבוד הגדול ביותר להיות מסווג כך. מתוך עיקרון חינוכתי את אנשי גרמניה שכל משטר אשר מובל בידי אויבנו מורעל כנגד גרמניה, ולכן ידחה על-ידינו...

אך אם הם מאמינים שבכך יוכלו להרחיק מעליי את העם הגרמני, אזי הם מאמינים שאזרחי גרמניה חסרי אישיות כמותם או טיפשים כמותם... כולנו אנשים שבמאבקנו הארוך רק הותקפנו. זה רק הגדיל את אהבת תומכינו ויצר איחוד בלתי ניתן לפירוד...

אם יהיו אנשים שיתפרקו לחתיכות אלה, לא יהיו אנשי גרמניה, אלה הנלחמים למען הצדק, אלה שאין להם מטרת מלחמה ואלה שהותקפו...

על הג'נטלמנים האלו לשים לב אל הדבר הבא: היום אתם עומדים אל מול גרמניה של פרידריך הגדול. הג'נטלמנים הללו יכולים להאמין בכך. העם הגרמני לא יתפלג במאבק הזה, אלא יהפוך מאוחד יותר. אם יהיה מי שיתפלג אלו המדינות שלא הומוגניות. אימפריות אלו בנו עצמם על דיכוי האזרחים. אנו נלחמים אך ורק על קיומנו העירום. אין ביכולתנו להיות מולכים שולל על-ידי תעמולה...

אך אין ספק בקשר לדבר אחד:

מטרתה של אנגליה היא לא 'לחיימה כנד המשטר' אלא לחיימה כנגד אזרחי גרמניה, נשים וילדים. תגובתנו תהיה הולמת, ודבר אחד ודאי: גרמניה הזו אינה כנועה...

אנו נחושים להמשיך ולעמוד במלחמה בדרך זו או אחרת. יש לנו רק משאלה אחת, שהאלוהים שכעת בירך את הצבא שלנו, אולי יגרום לאנשים אחרים להבין וייתן להם את התפיסה עד כמה המלחמה הזו חסרת תועלת... ושאוּלֵי הוא יגרום למחשבה על ברכת השלום שהם מקריבים בשל חפן מחרחרי מלחמה קיצוניים, אנשים אשר כוונתם לצאת מורווחים ממלחמה, אשר רוצים לערב אנשים במלחמה".

היטלר, כמו סטאלין בנאום המצוטט לעיל, משתמש בנאומו התעמולה שלו במהלך המלחמה במספר אלמנטים חשובים, ביניהם האדרת העם הגרמני. היטלר מדרבן את העם הגרמני בכך שהוא מעניק להם ביטחון באחדותם, בכוחם ובניצחונם. יש חשיבות רבה לטכניקת נאום זו, מפני שכך הוא מדרבן גם את האזרחים בעורף, העם, אך חשוב מכך את החיילים בחזית שכאשר הם בטוחים בניצחונם ובעורף שמאחוריהם, הם מרגישים שיש להם את הכוח להילחם ושיש להם בשביל מי להילחם.

סרטי תעמולה:

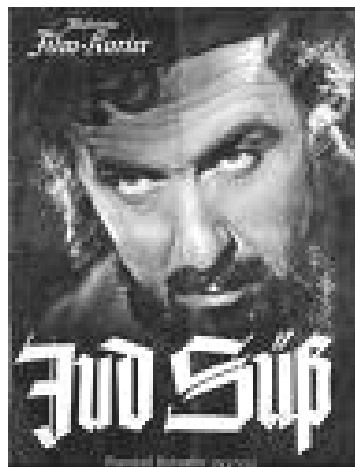
כאמור, לסרטים היה תפקיד מהותי בתעמולה הנאצית לפני המלחמה ובמהלכה. היטלר וגבלס, שר התעמולה של המפלגה הנאצית, היו שניהם חובבי קולנוע מושבעים ולכן עשו רב שימוש בסרטי קולנוע. סרטי הקולנוע היו אמצעי תעמולה יעיל, מפני שהחדרת תעמולה בדרך הבידור פונה אל העם במישור נוסף, מעבר לפן הגלוי של כרזות ונאומים. גבלס עצמו ציין עובדה זו:

"ברגע שאדם ער לתעמולה, התעמולה הופכת בלתי-אפקטיבית. ואולם, כאשר התעמולה כמגמה, כאופי, כגישה, נשארת ברקע... אזי התעמולה הופכת לאפקטיבית מכל בחינה שהיא".

(יוזף גבלס, מתוך: סרטי השנאה, ברוך

גיטליס).

השימוש בתעמולה דרך ספרות, קולנוע ואומנות היו דבר

נפוץ

מפני שבכך מקיפה התעמולה את כל תחומי החיים
של האזרח,
גם אם אינו מודע לכך.

דוגמה לסרט תעמולה בגרמניה הוא הסרט האנטישמי "היהודי זיס", סרט שהתבסס על רומן שכתב הסופר והמחזאי היהודי, ליאון פויכטוונגר, בו מתוארים היהודים כשעירים לעזאזל. על בסיס רומן זה הופק סרט בריטי פרו-יהודי, וכשצפה גבלס בסרט זה התעניין בהפיכתו לסרט בעל נימה אנטישמית. היות ופויכטוונגר היה יהודי, לא התאפשר לתסריטאי הסרט בגרסה הגרמנית להשתמש ברומן שלו כבסיס לסרט, לכן נכתב תסריט אחר. הסרט הוקרן לראשונה בפסטיבל הסרטים של ונציה ב-5 לספטמבר 1940. ב-24 בספטמבר הוקרן לראשונה הסרט "היהודי זיס" בברלין, גרמניה.

הדמות המרכזית בסרט זה הוא זיס אופנהיימר, קרוב משפחה של משפחת הבנקאים החשובה אופנהיימר, אך לא התמזל מזלו והוא לא נחל הצלחה רבה עד שהפך להיות יועצו הפיננסי של הדוכס קרל אלכסנדר מוויירטמברג. זיס מלווה סכום כסף גדול לדוכס ובכך מקבל לידי את השליטה הפיננסית על הדוכסות, והוא מגדיל את כוחו יותר ויותר. היהודי זיס לא עוצר את מעשיו הנבזיים רק בהעלאת מיסים מוגזמים, אלא הוא גם מרשה לעצמו לנצל את כוחו לאנוס גרמניה ארית בעלת מעמד, ולעשות ככל העולה על רוחו.

בסופו של דבר מובא היהודי זיס למשפט ומוצא להורג.

הסרט משרת את המטרות התעמולתיות של הנאצים. הסרט מציג את היהודי זיס באופן שלא משאיר מקום לספק בנוגע ליהדותו, וכמותו את שאר היהודים. היהודים בסרט בעלי חזות דוחה, כל מחשבותיהם והתנהלותם נוגעת לכסף ולרדיפת בצע. כמו כן מוצגת מטרתו של היהודי בנוגע לתורת הגזע. היהודי זיס אונס את דורותיאה, המייצגת את האידיאל לבחורה הנאצית – תמימה ופסיבית – ובכך מקלקל את טוהר הגזע ואת כל מטרת חייה – לקיים דור נוסף של ארים טהורי דם על-פי האידיאל הנאצי. אחרי שנים של החדרת עיקרון טהרת הגזע לעם הגרמני, סצנת האונס מעוררת דחייה וזעם רב כלפי היהודי בקרב הצופים.

בסופו של הסרט נתלה היהודי זיס אחרי שהתחנן לרחמים בפני שופטיו ובפני הקהל. אקט ההוצאה להורג אמור בדרך כלל לעורר רחמים וחמלה כלפי הקורבן, אך הצופים כבר בחרו ביהודי כשעיר לעזאזל ונהנו מן הנקמה שהתרחשה אל מול עיניהם.

השפעת הסרט בגרמניה היתה אדירה, וניכרה בעיקר בקרב הנוער. הסרט הציג את היהודי כהתגלמות השטן עצמו ועודד את העם הגרמני לרמוס ולנקום ביהודי.

ההנהגה הנאצית לא היתה היחידה שהיתה מודעת לכוחו של הקולנוע, ואל מול סרטי התעמולה הנאצית עלו סרטי תעמולה נגד גרמניה במדינות שונות בעולם.

דוגמה לסרט כזה הוא הסרט "הדיקטטור הגדול" אותו כתב וביים צ'רלי צ'אפלין, ואף שיחק בו את התפקידים הראשיים. הסרט, שיצא ב-1940, כשהמלחמה היתה עוד בשלביה הראשונים וארצות-הברית עוד היתה ניטרלית, מציג את המשטר הנאצי והמשטר הפאשיסטי באור נלעג.

צ'אפלין משחק תפקיד כפול. מצד אחד משחק את דמותו של אדנואיד הינקל (אדולף היטלר) במדינת טומניה (גרמניה), מנהיג מגלומן בעל תאוות כיבוש ודעות אנטישמיות קיצוניות. במקביל, משחק צ'אפלין תפקיד של סֶפֶר יהודי בגטו אשר נפצע במלחמת העולם הראשונה ומאבד את זכרונו עד שמתעורר ומגלה שהוא לכוד בתוך גטו.

כל מאפייני מדינת טומניה מקבילים למדינת גרמניה. החל מאנשי השלטון – גבלס הוא גארבאג', גרינג הוא הרינג וכו', ועד לנאומיו של היטלר שבסרט מוצגים כג'בריזש לא מובן.

אמנם הסרט יצא, כאמור, עוד לפני הצטרפות ארצות-הברית למלחמה, אך הוא נחל הצלחה רבה ונחשב לקלאסיקה קולנועית עד היום. ההומור שבסרט שירת היטב את התעמולתיות שבו, אשר לא היתה מוסווית במיוחד, הלעג והעוקצנות כלפי המשטר הדיקטטורי של היטלר אינו מוסתר בסרט.

שירים, כרזות, נאומים וסרטי קולנוע הם אמצעי התעמולה הבולטים ביותר במהלך מלחמת העולם השנייה, ושימשו את המדינות השונות לאורך כל שנות המלחמה באופן אינטנסיבי.

מנהיגי גרמניה ובעלות הברית מבינים היטב את כוח התעמולה ומשתמשים בכל אמצעי אפשרי להביא את חייליהם להזדהות עם המטרות והאידיאולוגיה הרצויה להם גם אם מדובר בשקרים או באמיתות חלקיות. תעמולה זו אכן עובדת והחיילים מוכנים בסופו של דבר אפילו לוותר על חייהם למען המולדת והמטרה. בכדי להסיט את החיילים מהאמונה העיוורת כמעט במטרה, במדינה ובמנהיג מקימים המנהיגים מחלקות מיוחדות ללוחמה פסיכולוגית שעליה נדבר בפרק הבא.

לוחמה פסיכולוגית

הלוחמה הפסיכולוגית היא צורת לחימה לא קונבנציונאלית, כלומר כל הפעולות הלא אלימות שאותן נוקטים הצדדים בעת לחימה על מנת להשיג את יעדיהם הצבאיים.

הרעיון הבסיסי שעומד מאחורי צורת הלחימה הזו הוא שלא תמיד צריך להרוג את חיילי האויב או לפצוע אותם, אלא ניתן להשפיע עליהם להסס או שלא ללחוץ כלל על ההדק בשעת מבחן. באמצעות לוחמה פסיכולוגית אינטנסיבית מאוד ניתן להגיע לידי כך שחיילים ינטשו את שדה הקרב ואף להביא לידי כך שהממשלה לא תשלח אותם לשם כלל.

הלוחמה הפסיכולוגית היא - כפי שנכתב בספרו של רון שליפר - "לוחמה פסיכולוגית":

"נשק אסטרטגי או מכפיל כוח בלחימה, שכן היא מסייעת מאוד למאמץ הקרבי בהשגת יעדים בכל צורות הלחימה ותועלתה גדולה עשרות מונים מעלתה".

לפני הלחימה תפקיד הלוחמה הפסיכולוגית הוא לשכנע את הציבור **בצורך** להיכנס או לא להיכנס למלחמה.

בשעת הלחימה יש ללוחמה הפסיכולוגית שלושה קהלי יעד עיקריים: קהל יעד הבית, קהל יעד האויב וקהל היעד הנייטרלי. את קהל היעד הביתי יש לשכנע בצדקת המלחמה ובנחיצותה. קהל יעד האויב מורכב משני קהלים; החיילים הלוחמים - אותם מנסים להחליש מבחינה מוראלית ולשכנע אותם שהם הולכים להפסיד, ואזרחי מדינת האויב - להם מראים את חוסר התוחלת במלחמה בתקווה שיסכלו את המלחמה מבית. ואל קהל היעד הנייטרלי פונים על מנת לגרום לו לתמוך בצד של מפעיל הלוחמה הפסיכולוגית.

את הלוחמה הפסיכולוגית מפיצים בדרכים רבות; שידורי רדיו, הפלת כרזות מהאוויר, פרסום קריקטורות ועוד... דוגמה לתועמלן רדיו בתקופת מלחמת העולם השנייה הוא הלורד האו האו.

ויליאם ג'ויס, שנודע בכינויו לורד האו האו, הואשם על היותו בוגד בריטי בשירות התעמולה של גרמניה הנאצית בעת מלחמת העולם השנייה. ג'ויס, אנגלי פרו נאצי ושונא יהודים וקומוניסטים מובהק, הגיע לגרמניה באוגוסט 1939 כשברשותו דרכון בריטי מזויף, והחל לעבוד כשדרן בשידורי התעמולה של הרדיו הגרמני בשפה האנגלית. ג'ויס שידר לאורך כל שנות המלחמה עד הכניעה הנאצית, שלאחריה ניסה להימלט אך נתפס בעיר פלנסבורג שבגבול דנמרק, הוטס לבריטניה והועמד לדין בגין בגידה במלך בריטניה.

ויליאם ג'ויס - הלורד האו האו

אחד השימושים העיקריים של גרמניה ברדיו במהלך המלחמה היה הפעלתו כאמצעי להעברת מסרים. המודיעין הצבאי הגרמני פעל דרך הרדיו, בהצלחה רבה, בתקופה המכונה "המלחמה המדומה" (מפרוץ המלחמה בספטמבר 1939 ועד לפתיחת החזית

מול צרפת במאי 1940). פעילות זו סייעה רבות להורדת המורל של חיילי צרפת. אנשי התעמולה שידרו בצרפתית אל חיילי המילואים המגויסים שנערכו בקו מז'ינו.

בחודשים הארוכים שבהם ישבו החיילים במקלטי הבטון הקרים והלא נוחים בהמתנה למתקפה הגרמנית, פנה אליהם בשידור יומי קריין ששידר משטוטגרט. השדרן התחזה לפטריוט צרפתי ודיבר בסלנג על המצב מנקודת מבטו של אדם הרוצה בטובתה של צרפת. המסרים שלו, שהתבססו על מודיעין יעיל של הצבא הצרפתי, הבליטו את הפער בין התנאים הקשים של החיילים בעמדותיהם לאורך קו החזית ובין תנאי החיים הנוחים של הקצינים שנהנו באותו הזמן מארוחות דשנות בכפרים הסמוכים. תנאי החיים הלא נוחים של החיילים בחזית היו כר נוח לקליטת מסר מהסוג הזה. וכך, למרות שידעו בבירור כי מקור התחנה הוא גרמני, הוסיפו החיילים הצרפתים להאזין לשידורים, שכן השידורים הצליחו לעורר בהם רמת עניין גבוהה. התוצאות ידועות - צבא צרפת, שהשתווה בגודלו לצבא הגרמני, קרס תוך שישה שבועות. למורל הירוד של חיילי צרפת היה משקל רב בתבוסה של צבאם בקרב.

הבריטים גם הם השתמשו ברדיו כאמצעי תעמולה בכמה מבצעים מוצלחים. אחת הדמויות הבולטות בתחום הזה היה ספטון דלמר. דלמר, בריטי שגדל בגרמניה והכיר היטב את התרבות הגרמנית ואת השפה, שימש כשדרן תעמולה בריטי במהלך המלחמה.

לאחר מלחמת העולם הראשונה פעל דלמר כעיתונאי שסיקר את גרמניה, כך צבר ידע רב על מנהיגי המפלגה הנאצית ועל הרכילות הפנימית. כשפרצה מלחמת העולם השנייה הוא מונה לראש היחידה שעסקה בתעמולה ברדיו. במסגרת פעילותו הקים מספר תחנות שידור בבריטניה שהוצגו למאזינים הגרמנים בצורות שונות. אחת מהן, שכונתה "גוסטב זיגפריד 1", שידרה כביכול ממשאית ניידת בגרמניה עצמה. ה"קצין הגרמני" ששידר שם היה פול סנדרס, פליט מגרמניה, שהתחזה לקצין גרמני ותיק שקצה נפשו בחבורה המבולבלת של הנאצים הנפוחים שהשתלטו על הצבא וסירסו את רוחה האמיתית של גרמניה. הוא גידף את כולם, כולל יהודים, בסלנג עדכני ועל מנת להגביר את המשיכה של מאזיניו השמיע להם מוזיקה מהתקופה שלפני עליית הנאצים לשלטון. מטרתו היתה ליצור בקרב מאזיניו הגרמנים תחושה שבמדינה קיים חוסר נחת והתנגדות למפלגה הנאצית ולהחלטותיו של מנהיגה - היטלר. פעילותו עוררה דאגה בקרב הגסטאפו, שניסו לנטרל את מסריו.

שידור אחד של דלמר זכור במיוחד ואף נכנס לקלאסיקה של הלוחמה הפסיכולוגית העולמית: מטרתו של השידור היתה לחבל במבצע פלישה של הצבא הגרמני לבריטניה, מבצע "ארי הים". הבריטים בנו קמפיין הונאה ענקי שכלל הפצת שמועות על כך שבנו מערכת צינורות להזרמת נפט לתעלה, דרכה תכננו הגרמנים לפלוש, ויציתו אותה בשעת הפלישה. את שידורו פתח דלמר בקול עליז באלו הדברים: "שלום לחייל הגרמני המאזין. אתם הולכים עכשיו לבקר בארצנו, לכן נלמד היום שיעור באנגלית כדי להקל עליכם את השהייה...". פה החל השדרן בתרגום מגרמנית לאנגלית שלל מילים כגון: 'הספינה שוקעת!', 'אנחנו בוערים!', וכיוצא בזה.

חיילים גרמנים מאזינים לתחנת הרדיו של הוורמכט

בחזית המזרחית היה המצב שונה. בשלב הראשון של המלחמה (עד קיץ 1941), שרר שקט בחזית בהתאם להסכם ריבנטרופ מולוטוב שנחתם על ידי שרי החוץ של גרמניה וברית המועצות כשבוע לפני פרוץ המלחמה. המפלגה הנאצית, שניהלה כבר שנים ארוכות תעמולה מאסיבית נגד הבולשביקים בברית המועצות, נאלצה להפחית בתעמולה ולהתאים עצמה לשינויים הפוליטיים. עם פלישת הצבא הגרמני לברית המועצות ביוני 1941 ("ב"מבצע ברברוסה"), חזרו שתי המדינות להפעיל את אמצעי התעמולה שלהן בשיא הכוח והעוינות. התעמולה הנאצית חזרה להציג את הבולשביקים כמפלצות, כחלאות וכסכנה למין האנושי. לעומתם הבליטו הסובייטים את הסכנה הגלומה במפלצת הנאצית; כיבוש המדינה יביא לטבח התושבים או לשעבודם לנאצים. לצורך כך הסבירה התעמולה הסובייטית את תורת הגזע הנאצית ותיארה את יחסם של הנאצים אל התושבים במדינות שכבשו במערב אירופה. הדומה בין שתי המדינות הוא היותן טוטליטאריות, דבר המאפשר שינוי קיצוני במהירות רבה, בהתאם למצב הפוליטי, באמצעי התקשורת הנשלטים על ידי המנהיג בלא לעורר כל התנגדות בקרב האזרחים. רווחת הדעה לפיה לא צריך משטר דיקטטורי לעשות תעמולה לאזרחיו, שכן הוא כופה את פעולותיו עליהם, אך זוהי דעה שגויה. כמו משטר דמוקרטי גם המשטר הדיקטטורי צריך לשכנע את העם בתרומת השלטון לקידום האינטרסים הלאומיים וליצור הסכמה לפעולותיו, בעיקר בזמן מלחמה בה נדרשים האזרחים להקריב את חייהם למען המולדת.

על מנת שהאזרחים יתפקדו ביעילות במלחמה, צריך היה מנגנון התעמולה הסובייטי להציג את סטאלין כנבון ואת היטלר כמפלצת ועל ידי כך לגייס את העם הסובייטי למלחמת חורמה בצבא הגרמני. התעמולה הסובייטית לא נדרשה למאמצים רבים על מנת לשכנע את קהלי היעד השונים להתנגד לנאצים, שכן הנאצים התנהגו באכזריות רבה כלפי האוכלוסייה הכבושה בברית המועצות - הם רצחו שבויים ואזרחים וגרמו להרס רב. אכזריות זו, אותה פרסמה התעמולה רבות, תרמה להתגייסות מלאה של העם הרוסי נגד הכובש הגרמני. התנגדות עיקשת זו היא שהביאה למפלתם של הנאצים לאחר המלחמה הממושכת.

בתקופה קריטית זו של מלחמה לא בחלו הקומוניסטים בשום אמצעי לשימוש בתעמולה; התעמולה השתמשה בכנסיה הפרבוסלאבית ושילבה במסריה מוטיבים דתיים רבים. הושם דגש גם על מסרים מלכניים של משטר הצאר, על רעיון הנאמנות למולדת - אמא רוסיה - ועל ההיסטוריה המפוארת של ברית המועצות. ניתן לראות, אם כן, שבשעת הצורך נזקקים כל המשטרים המשתמשים בתעמולה לכל אמצעי שכנוע בו הם יכולים לשכנע את קהלם בצורה יעילה.

בקיץ 1942 חל מהפך בשטח ובנות הברית מתחילות לראשונה לנצח, מהפך זה הגדיל באופן משמעותי את היקף פעילותם של גורמי התעמולה וככל שכוחות בנות הברית ניצחו והתקדמו הדגישה התעמולה את הניצחון הוודאי הקרב והציגה אותו כעניין של זמן בלבד.

מתחילת 1944 התארגנו מחדש כוחות הלוחמה הפסיכולוגית תחת משרד ה-SHAEF המפקדה העליונה של בנות הברית. במסגרת ההכנות לפלישה כתב ריצ'ארד קרוסמן, מי שהיה אחד מראשי מנגנון הלוחמה הפסיכולוגית, מסמך שבו הוגדרו לראשונה עקרונות הלוחמה הפסיכולוגית והמנגנון שיבצע אותה, לאחר אישור המסמך על ידי המפקדה המשותפת של הפלישה הוקמה המחלקה ללוחמה פסיכולוגית.

עם הקמת היחידה הועלתה השאלה את מי לגייס ליחידה – אנשי תקשורת ופרסומאים טובים או להעדיף אנשים שהכירו את תרבות האויב והם בעלי כישורים ארגוניים צבאיים.

בסופו של דבר הוחלט להעדיף לגייס דווקא את אנשי הקבוצה השנייה המכירה את תרבות האויב, בעלי יכולת ארגונית היכולים לפנות לנפש האויב ולדבר בערכים המוכרים לו.

לאחר שהתבסס ראש הגשר של בעלות הברית בנורמנדי (המחצית השנייה של 1944) גברה פעילותם של גורמי הלוחמה הפסיכולוגית תוך כדי שיתוף פעולה עם המחלקה למבצעים מיוחדים – SOE שמטרתה היה ליצור כאוס ארגוני, צבאי ופוליטי בשטח בכדי לפגוע במאמץ המלחמתי של הגרמנים, וגם עם המשרד האמריקני לשירותים אסטרטגיים – OSS שעסק באיסוף מודיעין ופעילות חבלה במטרה לגרום לפחד ולזרוע מבוכה ובלבול בקרב הצבא הגרמני בחזית ובעורף. המחלקה ללוחמה הפסיכולוגית פעלה יחד עם שני גופים אלו מתוך כונה להראות לחיילי ואזרחי גרמניה שהממשלה הנאצית אינה שולטת באופן מלא במדינה ושקיימת נגדה התמרמרות רבה בקרב קבוצות גדולות באוכלוסיה. הפעולות הללו נעשו בהתאם לעקרון הפסיכולוגי האומר, שאנשים יהיו מוכנים להשתכנע בנכונותה של מחשבה מהפכנית, אם ידעו שהם אינם הראשונים החושבים כך.

המחלקה העבירה מסרים שביקשו לטעת את הרושם, שאת השמועות בגנות הממשלה והמפלגה מפיצים כביכול גורמים מחתרתיים מקומיים. לשם כך הניחו סוכנים של המחלקה הבריטית למבצעים מיוחדים עלונים שהודפסו כביכול על ידי גרמנים שמאסו בשלטון הנאצי בפאבים ובבתי שימוש ציבוריים, כמו כן הפיצו שמועות וכתבו כתובות גרפיטי במקומות שונים.

המחלקה למבצעים מיוחדים ביצעה בתקופה זו מספר מבצעים יצירתיים שנועדו לעורר בקרב השומרים הגרמנים חששות מפני פעולות חבלה של עובדי הכפייה בבתי החרושת שלהם. לשם כך יזמה המחלקה את "מבצע בראדוק" שבו הטילו באוגוסט 1944 מטוסים בריטיים מאות אלפי מצתים מעל ריכוזים תעשייתיים שבהם הוחזקו עובדי כפייה מהמדינות הכבושות בצרף כרוז שקרא להם לחבל במתקני התעשייה הגרמנית. בעקבות המבצע נאלצו הגרמנים להשקיע מאמצים גדולים בשמירה על המתקנים, עובדה שהגבירה את מצוקתם בנושא כוח אדם והכבידה על פעילותם השוטפת של המפעלים.

ענף חשוב שהתפתח בבריטניה במלחמת העולם השנייה היה המודיעין ללוחמה הפסיכולוגית שסיפק בעבודה משותפת עם משרד החוץ מידע, למשל, ספרי טלפונים ונתונים על אנשים בכירים במדינות היעד, לכל הגורמים שעסקו בפעילות מחתרתית באירופה הכבושה. בנוסף העריך המודיעין את מורל האויב באמצעים סטטיסטיים מודרניים, המודיעין גם נתן משוב לאנשי התעמולה על יעילותם של המסרים שהועברו לאויב והעריך מתי כדאי להעביר את המסרים הללו.

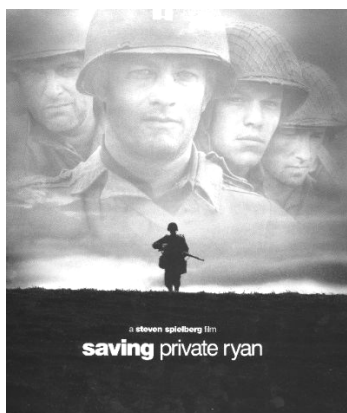
את המידע אסף המודיעין משבויים, גרמנים אנטי נאצים שהיו מוכנים לשתף פעולה, וכן גרמנים שהיגרו לבריטניה ולארצות הברית בתקופה שלפני המלחמה קציני הלוחמה הפסיכולוגית הבריטיים הבינו כי עליהם לפתח שיטות לתשאול השבויים, לאחר תחקורים רבים פיתחו אנשי המודיעין טכניקות תשאול עקיפות שבאמצעותן הצילו לדלות מידע שימושי רב.

במשך המלחמה המשיכו המנגנונים של המודיעין לעבד את החומר ולבדוק את רמת המורל בגרמניה, הם חילקו את קהל היעד בגרמניה לכמה סוגים ובהתאם לכך עיצבו את המסרים – מסרים למשפחות החיילים, לאנשי המפלגה הנאצית, לחיילים ולמפקדים בחזית – ובאמצעותם ביקשו להעביר ליעדים השונים את התחושה כי המלחמה מתקרבת לסופה וכי אין טעם להקריב את החיים בעבור מטרה כושלת.

המלצות

כדאי לראות...

הסרט: להציל את טוראי ראיין, סטיבן שפילברג

ההמלצה שלנו לסרט תתמקד דווקא בסרט מלחמה ולא בסרט תעמולה, בעיקר משום שרוב סרטי התעמולה הקיימים הינם קשים לצפייה ורצוי לצפות בהם לאחר הדרכה בנושא.

על כן החלטנו להמליץ על הסרט "להציל את טוראי ראיין". המספר את סיפור נחיתת החיילים האמריקאים בחוף אומהה בנורמנדי, אותה פלישה עקובה מדם שתביא לסיום מלחמת העולם האיומה. מיד לאחר הנחיתה הקשה מצטווים החיילים בראשותו של קפטן מילר (תום הנקס) לצאת למשימה חדשה בה עליהם להציל טוראי בשם ראיין אשר הוצנח בצרפת. הוא אינו יודע אך כל יתר אחיו נהרגו במלחמה ושלטונות הצבא רוצים למנוע את מותו של

השריד האחרון של משפחתו. המשימה תוביל אותם אל מחוזות קשים ואיומים יותר מכל מה שציפו לו... המבקרים בעולם יצאו מגדרם בתארם את הסרט, שזיכה את שפילברג באוסקר נוסף על הבימוי, וזכה בארבעה אוסקרים אחרים על צילום, עריכה, סאונד ועריכת פעלולי קול.

זהו סרט על חברות, נאמנות והקרבה. מומלץ.

כדאי לקרוא...

הספר: לוחמה פסיכולוגית, ד"ר רון שליפר

הספר המומלץ שלנו הוא ספר בו נתקלנו במהלך כתיבת העלון.

הספר מתאר בצורה מרתקת את השימוש בלוחמה הפסיכולוגית החל מתקופת מלחמת העולם הראשונה ועד לימינו אנו. שליפר נוגע באמצעי הפצת הלוחמה הפסיכולוגית ובהשפעותיה הרבות על האזרחים שמקבלים אותה.

התייחסותו של שליפר לשימוש בלוחמה הפסיכולוגית היום בסכסוך הישראלי פלסטיני מרתקת ביותר.

בספר מובאות תמונות רבות של האמצעים החזותיים שבהם עשו שימוש מדינות וצבאות החל ממלחמת העולם הראשונה ועד למלחמת לבנון השנייה, בכדי לקדם את יעדיהם.

מומלץ בחום.

ד"ר רון שליפר

ביבליוגרפיה

- ברליי מייקל, **הרייך השלישי**, בהוצאת זמורה ביתן ויבנה, ישראל, 2007.
- גיטליס ברוך, **סרטי השנאה**, בהוצאת גלי אלפא תקשורת בע"מ, ישראל, 1996.
- יחיל לני, **השואה**, בהוצאת שוקן ויד ושם, ישראל, 1987.
- כוכבי יהויקים, ערך מתוך **האנציקלופדיה של השואה**, גוטמן ישראל, בהוצאת יד ושם וספריית פועלים, תל אביב, 1990.
- נויברגר בנימין, **דמוקרטיה ודיקטטורות במאה ה-20**, בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב, 1983.
- נוימן בעז, **נאציזם**, בהוצאת משרד הבטחון, ישראל, 2007.
- עוזיאל דניאל, גייסות התעמולה של הוורמכט והיהודים, בתוך **יד ושם קובץ מחקרים**, כ"ט, ירושלים, תשס"א.
- שליפר רון, **לוחמה פסיכולוגית**, בהוצאת "מערכות"/ משרד הבטחון, תל אביב, 2007.
- **המושג מקורות התעמולה המודרנית – מלחמת המוחות 1**
www.troyacom.com/images/wwt.pdf
- **יריב גיא, אמנות הנאום והשכנוע.**
www.giuarov/omfp/rhetorics/classic/churchill
- **Arsenal of Democracy Speech, Franklin Rossevelt, 29 Dec., 1940.**
www.mtholyoke.edu/acad/interl/worldwar2/arsenal2.html
- **Joseph Stalin Speech on Red Square on Anniversary Celebration of the October Revolution.** www.ibiblio.org/pha/policy/1941/411107a.html
- **Calvin - Minds in the making,**
http://www.calvin.edu/academic/cas/gpa/